

Sumar

Prefață	2
Agenda	4
<i>Gheorghe Cojocaru</i> , Director Fundația pentru Cultură Politică, Editor LUMEA	
O paradigmă posibilă a Schimbării fără revoluție.....	8
<i>Radu Gorincioi</i> , Director executiv Centrul CAPTES	
Evoluții regionale în contextul strategiilor de securitate pentru Sud-Estul Europei	16
<i>Iulian Frunțașu</i> , Conferențiar ISPRI – Moldova	
Interesele de securitate ale Republicii Moldova în context regional și internațional	20
<i>Sorana Pârvulescu</i> , Coordonator de proiecte SAR	
Reforma Administrației Publice în România: O Provocare	26
<i>Iulian Chifu</i> , Conferențiar SNSPA, Director Early Warning	
Viitorul Republicii Moldova azi – Trilogia drumului spre o democrație consolidată: reforme, securitate și construirea bunăstării	32
<i>Dan Dungaciu</i> , Cercetător principal Universitatea din București, ISPRI	
Ucraina – mon amour?	41
<i>Ion Jigău</i> , Director CBS AXA	
Utilizarea sondajelor de opinie pentru prognozarea rezultatelor scrutinelor electorale	48

Prefață

Această publicație apare în cadrul proiectului “Viitorul României și al Republicii Moldova în Europa”, inițiat de către Fundația Proiectul pentru Educație Civică și Dezvoltare Academică (FPECDA), Societatea Română de Științe Politice (SRSP) și partenerii săi din România și Republica Moldova.

Publicația conține mai multe comunicări prezentate în cadrul Conferinței din 11-12 mai, 2005, organizate la Chișinău de către Consiliul Comun de Experți (CCE) – un organism care reunește reprezentanții mai multor organizații de frunte din ambele țări. Efortul lor este grăitor prin acțiunile pe care le-au inițiat pe parcursul anilor 2004-2005, dar și prin precizia analitică care îi călăuzește pe membrii acestui grup informal de experți și cercetători independenți, apreciați în ambele țări. Nevoia de cunoaștere reciprocă, de anticipare a crizelor și monitorizare a schimbărilor în dinamică și consecințele procesului de integrare europeană în România și Republica Moldova rămâne o problemă de intensă actualitate pentru mediul academic, dar și al decidenților politici.

Care sunt implicațiile sociale, politice și economice ale aderării României la UE în 2007 pentru diverse nivele și domenii sociale în Republica Moldova, pentru cetățenii simpli și medii profesionale? În ce măsură evoluțiile de după alegerile parlamentare din martie 2005 sunt favorabile pentru consolidarea statului de drept, dar și a unor opțiuni pro-europene convingătoare? Este oare Occidentul interesat și suficient de motivat să contribuie efectiv la rezolvarea definitivă a conflictului secesionist din Republica Moldova ori poate sechelele fostului „război rece” și „Realpolitikul”, alimentat de diverse rațiuni economice, vor rămîne și în continuare să determine un interes de implicare limitat, sau aproape inexistent?

Procesul curent, dar și cel viitor de ajustare al acestor realități la tendințele gravitaționale ale Uniunii Europene creează pentru decidenții politici din ambele țări sarcini imposibil de gestionat. Din considerentele acestea trebuie să vină în spriginul lor comunitatea academică, instituțiile de cercetare și de analiză politică, iar inițiativele Consiliului Comun de Experți reprezintă o platformă de lansare și angrenare a unor resurse inteligente, reușind să asigure printr-un efort concentrat un spațiu de cooperare mai vast și mai generos pentru cei interesați de această problematică.

Acestea și alte teme de interes au făcut obiectul Conferinței din mai, găzduite de către Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) Viitorul și care, alături de partenerii săi din România, contribuie la crearea de cunoaștere, singurul ingredient care ne poate ilumina asupra proceselor și mecanismelor politice, asupra motivațiilor sociale și economice care stau în spatele fenomenului „basarabean”, un element indispensabil pentru a înțelege realitățile dinamice a relațiilor curente între Republica Moldova și România. Sperăm că această publicație servește interesului general pentru problematica vastă pusă în discuție, definind în același timp subiecte și teme de cercetare pe care Consiliul Comun de Experți, împreună cu toți partenerii săi, și le va asuma în continuare.

O paradigmă posibilă a Schimbării fără revoluție

*Gheorghe Cojocaru, Director Fundația
pentru Cultură Politică,
Editor LUMEA*

Ce s-a întâmplat la 6 martie 2005? Au existat în Republica Moldova premise pentru o revoluție coloră sau nu? De ce nu s-a produs această revoluție într-un fel anunțată și chiar așteptată? Dacă această revoluție nu s-a produs, ce s-a realizat totuși? S-a produs cumva o Schimbare, în lipsa revoluției? Pentru că nici o societate nu are neapărat nevoie de revoluție, ci de o Schimbare, de o Schimbare cardinală în bine.

Încă anul trecut președintele Voronin avertiza împotriva unei revoluții “a mămăligii”, a “porumbului” sau “păpușoiului”, într-o variantă locală, care, vorba președintelui, “nu va trece”. Și ea, într-adevăr, nu a trecut nici cu un centimetru dincolo de faza discuțiilor. Scriitorul Vitalie Ciobanu scria despre o “revoluție paradoxală”. S-a mai vorbit despre o revoluție a „florii-soarelui” sau a „soarelui”, dacă ne gândim la sigla unui Bloc politic cu reprezentare parlamentară astăzi. Iar un alt om de litere nici nu admitea termenul “revoluție”, vorbind despre o “contrarevoluție”, având în vedere rezultatele votului din 4 aprilie când a fost ales șeful statului. Dar, “contrarevoluția” nu se poate produce în lipsa “revoluției” propriu-zise. Și, în general, poate că ar fi mai rezonabil să încercăm să ne debarasăm de optica „revoluționară” și să încercăm o analiză punctuală a circumstanțelor și faptelor, a reacțiilor și contrareacțiilor tuturor celor implicați în evenimente, a evoluțiilor de context. Vom avea nevoie de o schemă explicativă sau de o paradigmă pentru a proceda la o recapitulare a recentelor evenimente politice prin care a trecut societatea din Republica Moldova.

De ce, totuși, a ajuns să se vorbească și la Chișinău despre o revoluție “în culori”? Aceasta după ce în 2001 s-a instalat la guvernare, în urma unor alegeri libere, o guvernare comunistă. Mai curând, printr-un efect sperat al contaminării, pentru că anterior un val al revoluțiilor trecuse peste Serbia, Georgia, Ucraina sau al schimbării în cazul României, invocat aici doar pentru a sublinia vecinătatea complexă a transformărilor, redesenând radical peisajul politic din aceste țări și se părea că acest val se apropia inevitabil și de frontierele Republicii Moldova. Caracteristic este faptul că drept punct de plecare pentru toate aceste revoluții au servit rezultatele

unor campanii electorale parlamentare și prezidențiale contestate atât din interior, cât și din exterior. Cu alte cuvinte, regimurile din țările respective (Georgia și Ucraina) au fost acuzate de vicierea brutală a campaniilor electorale și de falsificarea masivă a votului popular. Cele mai importante instituții internaționale – OSCE, CE, UE, precum și Statele Unite nu au recunoscut alegerile ca fiind libere, corecte și în conformitate cu standardele democratice, ci dimpotrivă. Contestarea alegerilor de către actorii politici și societățile civile din aceste țări a condus la cristalizarea și extinderea unor ample mișcări populare de nesupunere civică. Sloganul principal al acestor mișcări contestare a fost demiterea guvernărilor corupte și desfășurarea unor scrutine libere și corecte, strict monitorizate de observatorii internaționali. Odată reluate, alegerile au adus victoria opoziției politice, punând capăt unor guvernări corupte și detestate.

Acesta este scenariul sintetic al revoluțiilor color, netradiționale prin mijloacele și forța motrice care le pune în aplicare, care a integrat și o serie de alte elemente sau premise la fel de importante pentru ca să se producă o Schimbare politică. Și, în primul rând, o paradigmă a Schimbării prin revoluție presupune existența unei Opoziții, înarmată cu un program atractiv de guvernare, puternice și unite în jurul unui lider popular și carismatic. Pe de altă parte, un grad critic de uzare a regimului politic aflat la guvernare, împotmolit în acte de corupție, ineficient din punct de vedere social-economic, incompetent și certat cu normele dreptului internațional. Existența unei Societăți civile suficient de dinamice, care să nu se împace cu o guvernare detestabilă. ar fi un alt element în măsură să determine, alături și împreună cu celelalte elemente deja enumerate, Schimbarea politică de anvergură. Și, nu în ultimul rând, un Context extern care să încurajeze sau, cel puțin, să nu pună în pană vehicolul Schimbării.

Aceasta fiind paradigma asupra revoluției color, să revenim la realitățile din Republica Moldova și să încercăm să punctăm elementele ecuației politice de la noi, având în vedere structura deja decriptată a unei „situații revoluționare”-tip:

- 1) punctul de plecare – demararea campaniei electorale la expirarea mandatului de patru ani al guvernării comuniste a reflectat specificitatea sistemului politic din Moldova – alegerile parlamentare privează competiția politică de spectacolul duelului între lideri. Odată demarată competiția – și Guvernarea și Opoziția au obținut posibilitatea de a-și juca șansele;

- 2) imaginea regimului aflat la guvernare – după derapajul antidemocratic din primii ani de guvernare regimul personalizat al președintelui Voronin a recuperat ulterior, conformându-se, parțial, recomandărilor Consiliului Europei, înregistrând, între altele, Mitropolia Basarabiei și mimând transformarea Televiziunii de stat într-o instituție publică. Pe plan extern, președintele, după ce a refuzat să-și pună semnătura sub „memorandumul” Kozak, în toamna anului 2003 a efectuat o răsucire bruscă, distanțându-se de Rusia și apropiindu-se de Occident și Statele Unite, înainte de toate. În decembrie 2004 pentru prima dată un ministru de externe de la Chișinău, la o reuniune de vârf a OSCE, acuza Rusia de ocuparea teritoriului din stânga Nistrului. Anume această turnură spectaculoasă a lui Vladimir Voronin în sfera politicii externe a atras atenția, simpatiile și sprijinul politic și diplomatic al Occidentului, în pofida abaterilor de la respectarea normelor democratice pe plan intern, în special în domeniul mediilor publice și al justiției. Alinierea lui Voronin la poziția Occidentului în problema revoluției „portocalii” de la Kiev în pragul alegerilor deja din Republica Moldova i-a adus un nou credit de încredere din partea Occidentului. Pe același plan intern, promovarea unei pronunțate politici de securitate socială i-a asigurat Partidului Comuniștilor, puternic contestat în presa de opoziție, conservarea suportului unui segment electoral substanțial. În plus, formațiunea de guvernământ se distinge prin coeziune, este condusă de un lider puternic și, către 2005, avea deja o experiență de patru ani de guvernare la scară națională și de doi ani – în structurile administrative locale;
- 3) factorul Opoziției – de la bun început liderii Opoziției de centru-stânga – centru-dreapta – au trebuit să se regrupeze, să facă compromisuri reciproce și să se unească în jurul primarului de Chișinău Serafim Urechean. Blocul Moldova Democrată, heterogen și incoerent din punct de vedere doctrinar, a fost „moșit” de experți occidentali, dar, ulterior, liderul Blocului, Serafim Urechean, și alți doi lideri importanți Dumitru Braghîș și Dumitru Diacov și-au abandonat „moașele” politice și au luat drumul bătătorit al Moscovei, cu atât mai sânguincios că Vladimir Voronin încetase să mai bată cărările Kremlinului. Tendința acestora de a intra în grațiile Moscovei, de a deveni singurii ei favoriți, a însemnat trădarea proiectului inițial, aducându-le dezaprobarea Occidentului. Cei trei lideri s-au dovedit a fi lipsiți de simțul intuiției politice, de capacitatea de a se orienta în noul context geopolitic de după admiterea României în Alianța Nord-Atlantică, comițând pe

parcurs o serie de gafe politice, cum ar fi cochetările lui Urechean cu liderul separatist Igor Smirnov sau telegramele de felicitare pe numele premierului ucrainean Viktor Ianukovici, ales într-un mod fraudulos. Incoerența emblematică a Blocului s-a datorat liderului acestuia, Serafim Urechean, care nu a reușit să se ridice de-asupra nivelului său de administrator al municipiului Chișinău. Partidul Popular Creștin-Democrat reprezintă o forță politică redutabilă prin capacitatea de mobilizare politică, dar cu o audiență deși stabilă, totuși insuficientă pentru a juca un rol determinant în politica de pe malurile Bâcului;

- 4) factorul Societății civile – pentru prima dată Societatea civilă s-a pus plinar în serviciul societății. Urmând exemplul ucrainean, a fost formată cu sprijin occidental Coaliția 2005 care și-a declarat intenția de a urmări pas cu pas orice mișcare a Puterii și a Opoziției pe parcursul campaniei electorale. Coaliția 2005 a devenit o structură veritabilă a Societății civile, vocea ei cântărind greu în ochii opiniei publice locale și internaționale;
- 5) contextul extern – cu NATO deja pe Prut, cu UE vecină în următorii doi ani, cu o guvernare pro-occidentală la Kiev, dar și cu un regim separatist în spate, apărat de trupe ruse „de ocupație”, Republica Moldova putea încerca un nou tip de politică externă, conformă interesului său de securitate și aspirațiilor de integrare europeană. Cu atât mai mult că Occidentul, și înainte de toate SUA, au conștientizat perfect riscurile la adresa securității regionale din partea enclavei separatiste și par mai decise ca oricând să elimine acest conflict înghețat din sud-estul Europei. În urma Schimbării de regim produse la Kiev, balanța raportului geopolitic a înclinat vizibil în partea Occidentului, Rusia păstrând în această zonă cu deschidere spre Balcani doar capul de pod transnistrean. O modificare de Context care nu putea să treacă neobservată de oamenii politici de la Chișinău.

Acestea ar fi datele ecuației politice din ajunul declanșării campaniei electorale. Concluziile care se impun ar fi următoarele: premisele create în această fază favorizau o Schimbare, care putea fi inițiată atât de factorii pragmatici de la guvernare, cât și de Opoziție. Dar, deja în această fază – sfârșitul lunii noiembrie – începutul lunii decembrie – Vladimir Voronin, mai lucid decât oponentii săi din BMD, începe să joace cu toate cărțile pe masă, mizând deschis, ghidat de instinctul conservării puterii, pe sprijinul american și occidental. La discursul său anti-rusesc el adaugă un set de angajamente în favoarea respectării democrației, invită observatori internaționali, dar nu și din partea Rusiei, și promite o campanie electorală

corectă. Fapt suficient pentru ca Occidentul să fie tentat să parieze pe figura liderului comunist, dar care părea tot mai câștigat pentru democrație și pentru interesele de securitate euroatlantice. Pe de altă parte, după telegrama de felicitare pe adresa lui Ianukovici, Serafim Urechean începe să iasă tot mai mult din grațiile Occidentului, dar încă nu definitiv, cel puțin nu până la aflarea rezultatelor scrutinului. Dintre liderii politici cu pondere din Opoziție, Occidentul l-a preferat pe liderul creștin-democrat Lurie Roșca.

Despre faptul că Occidentul a pariat pe șansa lui Vladimir Voronin în alegeri ne vorbesc următoarele fapte: semnarea Planului de Acțiuni Republica Moldova-Uniunea Europeană s-a produs în plină campanie electorală și tot în plină campanie electorală s-a anunțat deschiderea în viitorul apropiat a unei reprezentanțe a UE la Chișinău. Sau, vizita președintelui Traian Băsescu la Chișinău, vizita lui Voronin la Kiev pentru a se vedea cu nou-alesul președinte Victor Iușcenko, liderul revoluției portocalii din Ucraina, și, în sfârșit, sosirea la Chișinău în ajunul scrutinului parlamentar a liderului revoluției rozelor de la Tbilisi – Mihail Saakașvili. Toți acești șefi de state sunt pro-occidentali și pro-americani, ei fiind mesageri importanți ai Occidentului în disputa pentru Republica Moldova. După înfrângerea lamentabilă din Ucraina, Rusia nu-și putea permite o dispută, să riște deschis și în cazul Moldovei. După ce Ucraina le-a dat peste cap tehnologiile electorale, „politehnologii” ruși nu au mai avut timpul și discernământul necesar pentru punerea în scenă a unei strategii aparte pentru Moldova, sprijinul rusesc fiind direcționat către Blocul lui Serafim Urechean și „Patria – Rodina”. Congresul gasterbeiterilor moldoveni de la Moscova sau amenințările cu sacțiunile economice la adresa Chișinăului au subliniat și mai mult neputința Kremlinului de a face față unor noi situații politice, conturate la periferiile fostului imperiu sovietic. Sprijinul pe care Occidentul l-a acordat președintelui Voronin a fost unul condiționat, condiționat de angajamentul său ferm pentru democrație și integrare europeană. Este însă puțin probabil ca Occidentul să fi fost interesat într-o victorie totală a partidului lui Voronin. Mai curând, ca și în cazul Rusiei, dar din interese opuse, Occidentul ar fi fost interesat într-o victorie relativă a lui Voronin pentru a-l face dependent de votul unei aripi democratice în Parlamentul de la Chișinău.

Campania electorală 2005 a fost una amorfă, presărată cu atenționări din exterior privind respectul pentru regulile democrației la adresa autorităților, bulversată doar de scandalul legat de sondajul IMAS-Moldova, de arestările unor cetățeni ruși operate de poliția din Chișinău

și de protestele Ministerului de Externe de la Moscova. Rapoartele de monitorizare a campaniei ale Coaliției 2005 l-au iritat doar pe liderul comunist Victor Stepaniuc, pus imediat la punct de Ambasada Statelor Unite care și-a făcut publică încrederea totală față de activitatea Coaliției. Reacția Ambasadei putea fi un semnal că Vladimir Voronin nu a fost uns o dată și pentru totdeauna cu încrederea Occidentului, sau un avertisment dur, recepționat ca atare de puterea de la Chișinău.

Coaliția 2005, observatorii internaționali, OSCE, alte organisme internaționale, SUA au recunoscut drept corecte alegerile, remarcând totodată aceleași tendințe negative care s-au manifestat la alegerile locale din 2003. Doar vocea singulară a Rusiei a sunat în disonanță cu acest verdict și, dintre liderii importanți de la Chișinău, doar Serafim Urechean a contestat opinia observatorilor internaționali, amenințând cu proteste de stradă și pledând, într-un mod surprinzător și pentru colegii săi de Bloc, pentru convocarea unor alegeri parlamentare anticipate. Din acest moment, probabil, Serafim Urechean a fost scos definitiv din calculele Occidentului, el rămânând cu imaginea unui lider afiliat intereselor ruse în regiune. Mai realist și mai flexibil, liderul creștin-democrat Iurie Roșca și-a nuanțat poziția din timpul campaniei electorale privind convocarea unor alegeri anticipate, subliniind că protestele de stradă ar arunca societatea în haos de care ar profita Rusia și scutierii ei de la Chișinău. Inițiativa lui Urechean nu a fost susținută nici în interiorul Blocului, ea având doar efectul de a acutiza și mai mult disensiunile interne din BMD. La rândul lui, Occidentul a respins categoric un scenariu care ar fi putut să dea satisfacție intereselor ruse în zonă. În consecință, contestată în interiorul BMD și dezaprobată de creștin-democrați, inițiativa lui Urechean s-a dezumflat ca un balon de săpun, iar revoluția anunțată a „soarelui” s-a transformat într-un banal “apus de soare”. Așadar, „revoluția despre care a vorbit”... Serafim Urechean nu s-a produs, pentru că ea ar fi putut da o șansă revenirii Rusiei ca arbitru suprem la Chișinău, iar, din punct de vedere tehnic, ea a fost imposibilă deoarece nu numai Puterea, dar și Societatea civilă, Opoziția, în ansamblu, și Contextul extern nu au agreeat o asemenea turnură de situație.

Plecat de pe poziția a doua de la start, BMD a realizat totuși un scor bun sau chiar nesperat în alegeri, adjudecându-și 34 de locuri în Parlament, după Partidul Comuniștilor cu cele 56 de mandate ale sale. O a treia formațiune care a acces în Parlament este Partidul Popular Creștin Democrat, cu 11 mandate. Trei formațiuni parlamentare care, în pofida diferențelor ideologice, subscriu la un set de valori și priorități comune,

cum ar fi: integrarea europeană, retragerea necondiționată a trupelor ruse din teritoriul național al Republicii Moldova și reglementarea conflictului transnistrean în conformitate cu principiile constituționale și interesele naționale ale statului.

La 4 aprilie – data alegerii șefului statului – candidatul Partidului Comuniștilor, Vladimir Voronin, avea nevoie de cel puțin încă 5 voturi pentru a fi ales. Dacă în Parlamentul de la Chișinău ar fi fost o Opoziție puternică și unită, aceasta i-ar fi putut face un serviciu președintelui actual, desemnând 5 deputați să-l voteze pentru a evita alegerile anticipate. Desigur, punând anumite condiții în schimbul celor 5 voturi. Evoluțiile concrete au conturat însă o Opoziție fragmentată, incapabilă să facă un demers coordonat. Situația a fost deblocată de factorul extern, care s-a orientat către liderii care sunt cunoscuți în exterior și se bucură de încrederea Occidentului, ca Iurie Roșca, Oleg Serebrian și ... Vladimir Voronin. Dumitru Diacov, primul care a defectat de la Moldova Democrată, mai mult s-a auto-invitat, decât a fost invitat să ia parte la jocurile politice post-electorale. Compromis prin relațiile sale oculte cu Moscova, Urechean, împreună cu adepții săi, a fost izolat în cadrul Parlamentului, fiind nevoit să stea în Opoziție. Nu este vorba de faptul că oferta Moldovei Democrate, concretizată în cele 22 de „puncte-condiții sau întrebări” ale BMD-ului lui Voronin, a fost bună sau rea, ci mai curând nu s-a dorit încheierea unei formule de cooperare între Voronin și Urechean. Pentru că o asemenea formulă ar fi indus un element de imprevizibilitate nedorit. Apoi, pe termen lung, Urechean nu pare a fi o alternativă la guvernare, în care Occidentul să fie tentat să investească. Prin urmare, cele 5 voturi necesare investirii lui Voronin în funcția de șef al statului trebuiau găsite în altă parte decât în curtea primarului de Chișinău. Și atunci comunistul Voronin a fost înscăunat cu votul unor democrați dintr-o altă generație politică – Iurie Roșca și Oleg Serebrian, consiliați să procedeze anume așa și nu altfel de influente cercuri occidentale, la care s-au adăugat, pentru orice eventualitate, și cele 8 voturi ale lui Dumitru Diacov. Prin această joncțiune, de neimaginat cu puțin timp în urmă, Voronin va fi flancat de o aripă democrată, de care volens-nolens va trebui să țină cont, cu atât mai mult cu cât aceasta este sprijinită din Occident. De acum încolo, această aripă democrată va avea rolul de a-i ajuta președintelui Voronin să nu piardă cumva busola pe drum și s-o cotească brusc spre alte azimuturi decât cele europene. Realizarea pe parcursul primei sesiuni parlamentare a celor 10 puncte asupra cărora s-a convenit cu Vladimir Voronin reprezintă un angajament și o preocupare

comune pentru cei patru lideri – Voronin, Roșca, Serebrian și Diacov și, totodată, un test pentru păstrarea sau destrămarea acestei cooperări.

În aceste condiții cum poate fi caracterizată situația politică din Republica Moldova? Cel mai potrivit ar fi termenul Parteneriat politic între Putere și un segment al Opoziției, condiționat de realizarea celor 10 puncte prioritare, ca un program minimum. Dar, se poate vorbi și despre un parteneriat într-un sens mai larg, între Putere și toate forțele cu reprezentare parlamentară, care a fost consacrat în Declarația cu privire la integrarea europeană, votată unanim în ziua alegerii lui Marian Lupu în fruntea instituției legislative. Parteneriatul, consacrat prin acordarea sprijinului politic președintelui Voronin, să observăm, a lăsat un gust amar multor adepți ai Partidului Popular Creștin Democrat sau ai Partidului Social-liberal, și a fost realizat doar la nivel parlamentar, nu și la cel executiv. Prin urmare, putem vorbi despre un Parteneriat condiționat, dar și limitat. Că lucrurile stau anume așa s-a văzut în ziua desemnării Guvernului Tarlev, votat doar de fracțiunea parlamentară comunistă. Nici un reprezentant al partenerilor actualei puteri nu se regăsește pe lista guvernamentală. Funcționalitatea acestui Parteneriat, durabilitatea și longevitatea lui sunt în funcție directă, înainte de toate, de voința politică a președintelui Voronin.

Așadar, în locul unei revoluții color la Chișinău s-a realizat un tip de Parteneriat condiționat între Putere și un segment al Opoziției, într-un fel, un Parteneriat împotriva naturii, cunoscut fiind caracterul antagonist al celor mai importante două componente ale acestuia – comunistă și creștin-democrată. Acesta este un Parteneriat forțat de împrejurările și de realitățile actuale din Republica Moldova, un Parteneriat pentru a rezista presiunilor din partea Rusiei și, în același timp, un Parteneriat pentru viitorul democratic și european al Moldovei. Ca și BMD, nașterea acestui Parteneriat a fost „moșită” de experți occidentali, care, probabil, se vor implica mult mai mult pentru a nu suferi încă un eșec în Republica Moldova, ci, dimpotrivă, pentru a realiza un salt calitativ social-economic și politic în următorii patru ani. Vreau să cred că cererea implicării plene a factorului occidental cu scopul de a-i oferi Moldovei niște perspective euro-atlantice clare a fost chiar condiția esențială (sine qua non) care a stat la baza acestui Parteneriat politic. În fine, prin realizarea pas cu pas al acestui cadru de Parteneriat s-ar putea produce acea Schimbare calitativă, graduală și nu revoluționară, ca în Ucraina sau Georgia, de care are atâta nevoie societatea din Republica Moldova.

Evoluții regionale în contextul strategiilor de securitate pentru Sud-Estul Europei

Radu Gorincioi, Director executiv Centrul CAPTES

După revoluțiile lalelelor și orange din Georgia și Ucraina, precum și în rezultatul alegerilor din România și Republica Moldova au fost create premisele necesare pentru modificarea raportului de forțe în regiune. Aceste evoluții au devenit posibile în rezultatul extinderii NATO și UE din ultimii ani. În acest context, aderarea statelor central-europene și a unor țări din Europa de Sud-Est la NATO și UE a condus implicit la extinderea ariei de stabilitate și securitate în regiune. Astfel, integrarea României și a Bulgariei în structurile euro-atlantice a avut rolul de a întări flancul sudic european și a dinamiza noile strategii de securitate în bazinul Mării Negre. Odată cu lansarea în anul 2003 a Politicii Noii Vecinătăți a UE, iar în 2004 a Planului de Acțiune pentru Parteneriat Individual al NATO, cele două organizații au propus statelor din regiune o nouă formulă de cooperare și asigurare a securității regionale. Astfel s-a încercat stabilirea unui nou echilibru de forțe în regiunea Mării Negre și a Caucazului de Nord între principalii actori mondiali. Din considerente lesne de înțeles, dacă avem în vedere influența Rusiei în regiune, tensiunile din cadrul coaliției împotriva terorismului și existența unui complex de conflicte înghețate în statele aflate la noile frontiere NATO și UE, echilibrul regional fragil creat în prima jumătate a acestui deceniu este astăzi supus unor noi încercări.

În urma ultimei sale extinderi, UE se află în plin proces de aprofundare a integrării noilor săi membri. Dificultățile create în procesul de adoptare a Constituției demonstrează o dată în plus că UE nu este pregătită pentru a juca un rol important în asigurarea securității și stabilității sud-est europene. Preocupate de întărirea coeziunii interne, în condițiile creșterii nemulțumirii membrilor-fondatori ai UE față de extinderea prea rapidă a frontierelor sale estice și sudice, oficialitățile de la Bruxelles nu vor risca să se implice prea mult în alte angajamente de securitate în cadrul Politicii de vecinătate. Planurile de acțiuni încheiate cu Ucraina și Republica Moldova reprezintă nivelul maximal de relații în care este dispusă să se angajeze UE în următorii ani. În cadrul acestor relații,

una din problemele cele mai dificile ține de reglementarea conflictului transnistrean. Reticența manifestată mult timp de Bruxelles față de o eventuală implicare în reglementarea conflictului transnistrean se datorează tocmai lipsei unei strategii clare a UE în relațiile cu noii săi vecini. Deși unul din obiectivele principale ale Planului de Acțiuni încheiat cu Republica Moldova este susținerea acordată de UE în identificarea unei soluții viabile a conflictului transnistrean, până recent oficialitățile de la Bruxelles nu au reușit să ajungă la un acord cu principalele cancelarii europene vis-a-vis de formula de implicare a UE în reglementarea acestui diferend. În acest sens, la punctul 2.1.16 al Planului de acțiuni menționat rolul UE se limitează la acordarea sprijinului necesar OSCE și mediatorilor „în vederea soluționării conflictului transnistrean în cadrul formatelor convenite”, inclusiv prin oferirea de consultări și „garanții în funcție de necesitate”, precum și la „implicarea în scenariul post-reglementare” și „asigurarea managementului și controlului corespunzător” al frontierei moldo-ucrainene, etc. Astfel, mandatul unei eventuale misiuni europene s-ar rezuma la îndeplinirea unor funcții civile, prin asumarea unor angajamente post-conflictuale destul de generale.

În aceste condiții, politica UE în această regiune nu presupune existența vreunei strategii europene de securitate. Oferind un cadru larg pentru dezvoltarea relațiilor cu noii săi vecini, Politica de Vecinătate a UE nu reușește să ofere un mecanism de reglementare a problemelor de securitate, limitându-se la cooperarea în domeniile politic, social, legislativ, economic și comercial. Tocmai din aceste considerente, UE și-a declarat disponibilitatea de a susține OSCE, GUAM, precum și statele garante în identificarea unei noi soluții la diferendul transnistrean. Fără îndoială, atât OSCE, cât și ceilalți mediatori în procesul de reglementare și-au pierdut demult credibilitatea, iar GUAM nici nu a reușit încă să obțină autoritatea necesară pentru a se putea implica în reglementarea unor conflicte înghețate. Mai ales că fiecare din statele-membre GUAM se confruntă cu propriile probleme de insecuritate, datorate, în general, influenței Rusiei în regiune, însăși această structură regională supraviețuind doar datorită sprijinului discret acordat de SUA. În lipsa unor actori regionali majori și a unor interese congruente, în Sud-Estul Europei nu există nici o altă structură politică și de securitate în stare să apere interesele statelor din regiune și să le asigure propria lor securitate.

Cu toate acestea, numeroasele invitații adresate UE de către conducerea Moldovei, României și, mai recent, a Ucrainei privind implicarea mai

activă a acestei organizații în procesul de negocieri au obligat oficialitățile de la Bruxelles să-și reformuleze poziția față de ultimele evoluții din regiune. Odată cu lansarea Planului Iușcenko de la Vinița, UE și SUA au fost invitate în mod oficial în calitate de părți la procesul de negocieri. Opunând Rusiei SUA și UE, Ucraina pare să fi acceptat, în cele din urmă, echilibrarea balanței de interese în regiune, ceea ce îi oferă Kievului posibilitatea de a acționa mult mai independent față de Moscova.

Din aceste motive, considerăm că în prezent orice strategie de securitate pentru Sud-Estul Europei trebuie să ia în calcul asigurarea condițiilor necesare pentru soluționarea conflictelor latente, respectarea intereselor naționale ale țărilor din regiune, acordarea garanțiilor externe integrității teritoriale și a inviolabilității frontierelor existente. De asemenea, nu poate fi neglijată nici securitatea economică, financiară, energetică, informațională, precum și necesitatea asigurării securității telecomunicațiilor sau a piețelor de desfacere a produselor. Dacă pentru asigurarea condițiilor dezvoltării economice interne a statelor din regiune, Politica Noii Vecinătăți poate oferi mecanisme politico-juridice și instrumente financiare pentru stimularea comerțului, cooperarea transfrontalieră, întărirea infrastructurii, etc., în ceea ce privește securitatea frontierelor și asigurarea stabilității și integrității teritoriale rolul NATO rămâne a fi unul crucial. Din acest punct de vedere nu trebuie de reinventat roata. Cu siguranță că este necesară și în continuare o cooperare între UE și NATO în vederea sporirii eficienței acestor organizații în Sud-Estul Europei. Interesele acestora coincid în ceea ce privește democratizarea politică, liberalizarea economică, reglementarea conflictelor latente și stabilizarea post-conflictuală, securizarea frontierelor, monitorizarea fluctuațiilor migraționiste, controlul asupra traficului de arme, droguri, ființe umane, spălării de bani, etc.

Dincolo de aceasta, Alianța Nord-Atlantică, prin mecanisme politico-militare și de securitate bine stabilite, reprezintă singura organizație în stare să pună capăt conflictelor regionale înghețate. Prin influența pe care o poate exercita asupra Rusiei și altor actori regionali, NATO este în măsură să grăbească termenul de retragere a munițiilor și militarilor ruși din regiunea transnistreană, așa cum deja s-a întâmplat în cazul celor 2 baze militare ruse din Georgia. Aprofundarea relațiilor Georgiei cu NATO și implicarea tot mai vizibilă a SUA în zona Caucazului de Nord după victoria lui Mihail Saakașvili au contribuit recent la atingerea unui acord între Rusia și Georgia în acest sens.

Astfel poate fi explicată și tendința de dinamizare a relațiilor Moldovei cu NATO în ultimul timp. După vizita Președintelui Voronin la Cartierul General NATO din iunie 2003, cea întreținută în zilele de 7-8 iunie 2005 la Bruxelles și Strasbourg prefigurează o nouă etapă a relațiilor Moldovei cu NATO. În acest sens ar fi salutabilă invitarea oficială a Alianței de a se implica în procesul de reglementarea a diferendului dintre Chișinău și Tiraspol prin solicitarea unei Misiuni permanente de civili și militari NATO în regiune. Pe lângă acordarea acestuia a unui mandat larg de monitorizare a retragerii munițiilor și forțelor rusești din Transnistria, Chișinăul ar trebui să solicite implicarea Misiunii NATO în reglementarea postconflictuală, demilitarizarea totală a regiunii și securizarea frontierei de Est a Republicii Moldova.

Deși pentru moment la Chișinău nu se pune încă problema renunțării la neutralitate în schimbul implicării NATO în asigurarea securității naționale și integrității teritoriale a Republicii Moldova, considerăm că o asemenea alternativă trebuie, de asemenea, să fie pusă pe agenda discuțiilor cu oficialitățile de la Bruxelles. Fără a exagera, considerăm că cu cât mai repede Republica Moldova va depăși complexul de insecuritate cu care s-a confruntat în toți acești ani, cu atât mai apropiată va fi și perspectiva de integrare euro-atlantică. Este de datoria societății civile să dezbată și să promoveze această opțiune în public pentru ca opinia publică să conștientizeze că, în condițiile Moldovei, fără o securitate euro-atlantică, Republica Moldova nu poate spera pe termen mediu la o perspectivă europeană.

INTERESELE DE SECURITATE ALE REPUBLICII MOLDOVA ÎN CONTEXT REGIONAL ȘI INTERNAȚIONAL

*Iulian Frunțașu,
Conferențiar ISPRI – Moldova*

Voi încerca să abordez interesele de securitate ale Republicii Moldova în context regional și internațional într-un mod inter-disciplinar și punctat pe alocuri cu opinii sau memorii personale, derivate din experiența de practician al politicii externe. Aceasta, sper, va contribui la consolidarea spiritului critic dar și dezinvolt care, la rândul lor, ar putea conduce discuțiile la un rezultat palpabil sub aspectul concluziilor sau cel puțin la un schimb mai viu de opinii în cadrul Conferinței în cauză.

Descrierea problemei și a principiilor de soluționare

Înainte de a purcede la evaluarea sfidărilor de securitate, voi descrie succint problema și voi trece în revistă câteva principii. Criza transnistreană a survenit în urma convergenței a trei factori: inițiativa locală în regiune, implicarea militaro-politică a Moscovei și răspunsul inadecvat al elitei politice a RSSM și ulterior a Republicii Moldova. În mod evident interesele de securitate în context regional sunt axate în jurul diferendului din raioanele de est ale Republicii Moldova aflate temporar sub ocupația Federației Ruse care a purtat un război limitat ca intervenție armată și scop politic. De menționat în acest context faptul că Acordul de încetare a focului din 21 iulie 1992 a fost semnat de Președinții Elțin și Snegur, ceea ce arată clar care au fost părțile la conflict. Incapacitatea politică, armată, dar și la nivel de mentalitate de a trata deschis diferendul transnistrean ca o rebeliune armată anticonstituțională, suscitată și generată de Moscova, a creat o situație ambivalentă în detrimentul țării. Mai mult decât atât, asemenea opinii până nu demult erau considerate teribiliste dacă nu extremiste și doar respingerea Memorandumului Kozak a creat momentul necesar pentru formularea unor politici noi la nivelul societății politice și civile, fapt care ar putea contribui la consolidarea statalității și suveranității. Astfel, chiar dacă înregistrăm carențe la nivelul democratizării, rolul lui Voronin a fost să pună pentru prima dată problema transnistreană în contextul conflictului cu Moscova și a responsabilității ruse.

Drept urmare a conflictului armat și a înfrângerii suferite de Chișinău, în teritoriile temporar ocupate este în curs de dezvoltare o identitate

nouă care este în opoziție ireconciliantă cu restul Moldovei. Este posibilă schimbarea paradigmei? Teoretic, este posibil. Dar înainte de a formula unele recomandări, este necesară trecerea în revistă a unor **principii** ignorate până în prezent de către clasa politică moldovenească și de societatea civilă din lipsă de experiență în domeniul gestionării afacerilor externe:

1. Conflictele între state reprezintă o stare normală a lucrurilor din cauza resurselor insuficiente în comparație cu necesitățile avansate, iar principiile dreptului internațional nu pot decât să minimalizeze efectele inegalității între state și să ofere o acoperire ideologică, uneori credibilă, a unei redistribuiri nu tocmai echitabile a resurselor pe arena internațională. Din aceste considerente este absolut naivă presupunerea că OSCE, UE sau NATO se vor implica activ și pe placul Chișinăului în reglementarea problemei teritoriilor temporar ocupate. Ordinea internațională per se nu are de suferit din cauza problemei de statalitate cu care se confruntă Moldova, iar instabilitatea moderată, care nu generează milioane de refugiați, nu oferă stimulente europenilor să se implice în procesul de reglementare. SUA și UE s-au implicat activ în Bosnia doar după masacrele și bombardamentele orchestrate de sârbi împotriva musulmanilor. Această cale de atragere a atenției "suverane" este, bineînțeles, inacceptabilă.
2. Modelele elaborate după calapodul altor aranjamente constituțional-teritoriale din țări nu sunt tocmai potrivite pentru Moldova, deoarece nu există circumstanțe istorice și politico-etnice similare. Adevărat, cunoașterea respectivă poate fi folosită de negociatori, însă este necesară în același timp înțelegerea faptului că nici un model extern nu poate reflecta condițiile create în teritoriile de est, unde cetățenii altui stat în prima generație practic au înlăturat puterea constituțională cu asistența directă și mai puțin directă a țării de origine.
3. Garanțiile oricărui aranjament reprezintă o diversivitate împotriva statalității Republicii Moldova. Nici un stat independent nu are garanții, doar protectoratele. Este periculos de urmat filiera în cauză care poate să conducă la o instabilitate endemică. Chiar dacă în cazul Bosniei și Herțegovina, Uniunea Europeană și SUA joacă rolul politic-juridic determinant (prin intermediul Oficiului Înaltului Reprezentant și SFOR), această țară nu este decât un protectorat care poate exploda în orice moment dacă pleacă trupele străine. Moldova nu a pierdut nici un război pe întregul său teritoriu ca să fie la cheremul oricăror garanții: fie UE, fie OSCE sau Rusia. Această provocare este inimaginabilă pentru orice stat independent: Chișinăul va oferi autonomie largă teritoriilor din est, iar garanția respectării angajamentelor sale față de regiunea în cauză este determinată de angajamentele asumate

de Moldova pe plan internațional ce decurg din tot felul de tratate și acorduri multilaterale.

4. Nu există o baghetă magică pentru soluționarea rapidă și echitabilă a problemei, nici chiar la Moscova. Chiar dacă am presupune că aceasta ar sista livrările de gaze către Tiraspol, regimul este suficient de puternic pentru a rezista de unul singur o perioadă îndelungată. Teoretic, soluția cea mai rapidă ar fi cea armată, însă această nu este posibilă pe motiv că Armata Națională nu va putea face față unei operațiuni de acest fel din considerente logistice. La fel, soluția armată în cazul unei determinări a unei părți din populație de a opune rezistență poate conduce la un număr mare de victime din rândul populației civile, fapt care nu va consolida încrederea față de autoritățile centrale, dar nici nu va suscita entuziasmul comunității internaționale. Soluții rapide nu există, iar afirmațiile unor mediatori actuali în acest sens nu sunt decât niște tentative de a impune Moldovei un statut de teritoriu dependent, lucru care nu poate fi acceptat de nici o guvernare, indiferent de partidul aflat la putere.
5. Societatea civilă trebuie să completeze efortul autorităților. Efortul complementar al diplomației populare este în măsură să ajute procesul general de apropiere și conviețuire a ambelor maluri. În acest sens strategia celor 3D "Demilitarizare, Decriminalizare, Democratizare" este un instrument de lucru util și ar putea fi susținut de autorități. Adevărat, unele aspecte sunt discutabile, dar în general abordarea este corectă.

Setul Federației Ruse de constrângeri și încurajări

Hegemonul regional – Federația Rusă, dispune de un set important de constrângeri și încurajări (politica "biciului și a turtei dulci", în limbaj colocvial sau sticks and carrots, în engleză) politice și economice în raport cu Republica Moldova și regiunea de est a acesteia din urmă. În pofida faptului că Moscova își declină orice influență asupra clienților săi politici, mulți dintre care foști sau actuali colaboratori ai KGB/FSB-ului (Smirnov, Șevțov-Antiufeev, Matveev-Goncearenko, Bolșakov etc.), evidențele sânt irefutabile. În cazul existenței unei voințe politice și bune credințe din partea Rusiei, ar putea fi aplicate diferite măsuri de constrângere, cum ar fi:

1. Crearea unei liste a "înălților" funcționari ai conducerii secesioniste pentru a bloca deplasarea lor în Rusia.
2. Confiscarea proprietății funcționarilor secesioniști și blocarea conturilor bancare ale persoanelor în cauză, precum și a întreprinderilor din

regiunea transnistreană și interzicerea activității acestora pe teritoriul Federației Ruse.

3. Sistarea suportului de stat și îngrădirea susținerii private a băncilor transnistrene de către cele rusești.
4. Sistarea sau descurajarea activității comisiei din Duma rusă cu privire la “Cooperarea și reglementarea situației politice și economice în Transnistria” sau a oricărei altei activități parlamentare în această direcție.
5. Sistarea oferirii serviciilor consulare în Transnistria.
6. Suspendarea oferirii pașapoartelor rusești locuitorilor din regiune. Anularea pașapoartelor deja oferite. De exemplu, liderul separatist Smirnov Igor Nikolaevici, născut la 23.10.1941 în regiunea Habarovsk, a obținut, împreună cu soția sa Smirnova Janetta Nikolaevna, născută la 14.03.1936 în Ucraina, cetățenia rusă oferită prin intermediul Ambasadei Federației Ruse de la Chișinău (eliberat la 11.01.1999, nr. 50N: 0337530 și respectiv – eliberat la 20.01.1999, nr. 50N: 0337009.
7. Interzicerea utilizării pașapoartelor sovietice pentru a călători în Federația Rusă.
8. Interzicerea călătoriei în Rusia a vehiculelor cu numerele de înmatriculare transnistrene.
9. Suspendarea zborurilor de la aerodromul din Tiraspol.
10. Refuzarea scrisorilor cu mărcile transnistrene.
11. Sistarea recunoașterii diplomelor eliberate de instituțiile de învățământ din Transnistria și retragerea licențelor oferite acestora de către instituțiile rusești.
12. Sistarea tuturor programelor de cooperare în domeniul academic, cultural și științific, precum și blocarea asistenței în acest domeniu.
13. Abținerea de la angajarea la serviciu în Federația Rusă a locuitorilor regiunii.
14. Retragerea calității de membru sau de asociat al instituțiilor, organizațiilor și întreprinderilor din Federația Rusă.
15. Impunerea taxei pentru retransmiterea programelor televizate.
16. Impunerea taxelor de tranzit pentru bunurile produse în regiunea transnistreană și respingerea importului din zona respectivă.
17. Stoparea comerțului și suspendarea creditării Transnistriei.

18. Descurajarea eficientă a întreprinderilor ce au relații economice cu regiunea transnistreană.
19. Suspendarea achiziționării produselor militar-industriale din Transnistria și efectuarea de cantonamente, exerciții și schimb de experiență cu armata secesioniștilor.
20. Ridicarea prețurilor pentru resurse energetice sau/și sistarea importului odată cu apariția datoriilor, etc.

Setul de recomandări pentru consolidarea autorității asupra teritoriilor ocupate

În ce privește **setul de recomandări** concrete, acestea ar include următoarele:

1. Declararea regiunii de est drept un teritoriu ocupat și evaluarea juridică a oportunității promovării acestui statut în cadrul ONU.
2. Insistarea asupra evacuării necondiționate a trupelor, armamentelor și munițiilor rusești, în conformitate cu Deciziile Summit-ului de la Istanbul. Neratificarea Tratatului FACE, adaptat până la implementarea deciziilor respective și desfășurarea activităților diplomatice pentru menținerea acestei condiționări existente în cadrul Alianței Nord-Atlantice.
3. Declararea tuturor activităților de privatizare în teritoriile ocupate drept ilegite.
4. Extinderea formatului de negocieri prin includerea UE și SUA, dar și elaborarea unor formule flexibile prin consultări paralele cu mediatorii. Inițiativa trebuie să aparțină Republicii Moldova chiar dacă aceasta nu întotdeauna va satisface în mod previzibil partenerii.
5. Evaluarea posibilității de introducere a trupelor UE pentru dezarmarea formațiunilor armate nelegitime, nu pentru careva garanții – statul Republica Moldova în exclusivitate va oferi garanții.
6. Reformarea și consolidarea Armatei Naționale. Dezvoltarea capacităților de intervenție rapidă în situații de criză, fapt util nu doar pentru situații interne, ci și pentru activități externe, în cadrul operațiunilor de menținere a păcii sub egida ONU sau UE.
7. Susținerea financiar-logistică mai consistentă a poliției moldovenești din Tighina.

8. Susținerea financiar-logistică mai mare a școlilor din teritoriile ocupate și deschiderea altor noi acolo unde acestea erau în 1991. Mărirea bugetului în acest scop.
9. Transferarea Institutului Pedagogic de la Tiraspol (cu sediul momentan la Chișinău) la Tighina și crearea condițiilor financiare pentru funcționarea acestui Institut.
10. Achiziționarea avantajoasă a produselor agricole de la țărani moldoveni din satele aflate în regiune. Evaluarea altor modalități de susținere a acestora.
11. Urmărirea, inclusiv penală, a funcționarilor moldoveni implicați în afaceri ilegale cu separatiștii tiraspoleni și descurajarea eficientă a unor contacte de acest fel.
12. Luarea la evidență a tuturor indivizilor cu reședință în teritoriile necontrolate, care au cetățenia moldovenească. Monitorizarea elementelor ostile statalității Republicii Moldova și retragerea cetățeniei în cazuri mai grave.
13. Modificarea Legii privind partidele, astfel încât listele cu membrii partidelor ce activează în Moldova să includă cetățeni moldoveni de pe malul stâng proporțional populației țării.

Bazinul Mării Negre în contextul intereselor euro-atlantice de securitate

În mod evident, speranțele noastre de implicare a comunității euro-atlantice în problema soluționării diferendului transnistrean și de consolidare a securității în această zonă sânt legate de sporirea interesului Washingtonului față de regiunea Mării Negre. Deși până în prezent societatea academică și cea ONG-istă din Statele Unite și UE au fost refractare, acum se observă o creștere substanțială a interesului față de Republica Moldova și alte țări din regiune. Această tendință va fi urmată și de societatea politică americană și europeană, iar trendul în cauză trebuie să fie susținut și de societatea academică din țările noastre prin intermediul proiectelor comune.

România în utlimul timp își manifestă tot mai pregnant interesul de a proiecta stabilitate asupra bazinului Mării Negre și această poziție este în deplină concordanță cu interesele naționale ale Republicii Moldova care speră să găsească un aliat stabil în eforturile proprii de integrare euro-atlantică.

Reforma Administrației Publice în România: O Provocare

Sorana Pârvulescu,

Coordonator de proiecte SAR

Reforma administrației publice nu a făcut niciodată obiectul unui capitol special de negociere cu Comisia Europeană în vederea aderării la UE, dar a fost prezentată în rapoartele de monitorizare ale Comisiei ca unul din obiectivele esențiale pentru accelerarea procesului de aderare.

Toate țările candidate au fost nevoite să-și restructureze administrația publică pentru a face față mai bine procesului de democratizare. Pentru România, această reformă a reprezentat un punct-cheie în lungul ei drum către familia europeană, așa cum o arată repetatele avertismente ale Comisiei Europene, incluse în raporturile anuale de monitorizare.

Raportul Comisiei Europene 1998:

*Progresele înregistrate confirmă că România continuă să îndeplinească criteriul politic.... Totuși, mai rămân multe de făcut în combaterea corupției, îmbunătățirea modului de funcționare a curților de justiție și protejarea libertăților individuale și a drepturilor comunității Roma. **O prioritate deosebită trebuie acordată reformei administrației publice.***

Raportul Comisiei Europene 2004:

Eforturile de a îmbunătăți procesul legislativ și elaborarea politicilor publice trebuie să continue. De asemenea, sunt necesare eforturi speciale pentru întărirea autorităților locale și regionale pentru a garanta o implementare adecvată a acquis-ului comunitar la aceste nivele.

Slăbiciunea administrației publice românești a reprezentat un motiv de îngrijorare pentru Comisia Europeană din două motive importante. În primul rând, aplicarea corectă a acquis-ului și realizarea angajamentelor luate în cursul negocierii celor 31 de capitole necesită o administrație publică eficientă și capabilă. În al doilea rând, după aderarea la Uniunea Europeană, autoritățile publice românești, inclusiv cele locale și regionale, vor fi responsabile pentru gestionarea fondurilor structurale și aceasta va necesita un management eficient și transparent.

Mai mult decât atât, îmbunătățirea capacității administrative este esențială pentru democratizarea oricărei țări foste comuniste, întrucât moștenirea lăsată de birocrăția centralizată comunistă poate afecta bunul mers al unei democrații funcționale.

Aflată astăzi ea însăși pe calea democratizării și integrării europene, Republica Moldova poate beneficia de experiența României în acest proces de reformare a administrației publice. Ca foste regimuri comuniste totalitare, România și Republica Moldova prezintă similarități în ceea ce privește structura administrației publice moștenită de la fostul regim și se confruntă deci cu probleme similare în reformarea acestui sistem. În plus, faptul că limba oficială pe ambele maluri ale Prutului este limba română constituie un alt avantaj pentru Republica Moldova, pentru că aceasta poate prelua cu ușurință legislația românească din domeniu, pe care să o adapteze la specificul administrației publice moldovenești.

Din acest punct de vedere, este poate interesant pentru Chișinău să studieze îndeaproape evoluția României în calitate de țară candidată și să preia acele modele de reformă care, datorită similitudinilor dintre cele două state, pot răspunde eficient nevoilor de democratizare ale Moldovei.

Ce presupune reforma administrației publice?

Reforma administrației publice vizează în fapt trei direcții principale de acțiune: descentralizare, reforma funcției publice și reforma modului de elaborare și implementare a deciziilor și politicilor publice atât la nivel central, cât și la nivel local.

Descentralizarea este esențială în acest proces, deoarece presupune o delimitare clară a atribuțiilor și surselor de venit ale autorităților centrale și locale, astfel încât autonomia locală să fie garantată și autoritățile locale să poată gestiona independent fondurile pe care le au la dispoziție. O administrație centralizată – caracteristică regimurilor comuniste – nu poate fi eficientă într-o democrație funcțională, din aceleași motive pentru care o economie centralizată nu poate aduce bunăstare și creștere economică, deoarece nu se bazează pe estimări corecte ale cererii și ofertei. Pe același model, dezvoltarea unui sat sau a unei comune nu poate fi făcută de la centru, pentru că nu se pot cunoaște necesitățile și disponibilitățile specifice localității respective. De aceea, autoritatea locală trebuie să beneficieze de autonomie în luarea deciziilor și alocarea fondurilor, iar redistribuirea financiară de la centru către local trebuie

să fie transparentă și să urmărească reguli stricte, care să permită predictibilitatea resurselor financiare ale autorității locale.

Reforma funcției publice este un alt element esențial în trecerea de la o administrație publică pe model comunist la o administrație publică modernă și eficientă. Aceasta presupune profesionalizarea funcționarilor și dezvoltarea unei cariere clar reglementate a funcționarului public. În acest sens, este nevoie de elaborarea unui statut al funcționarilor publici, care să prevadă criterii clare de evaluare și promovare a funcționarului, care să definească cazurile de incompatibilități și conflicte de interese și modul în care acestea trebuie sancționate și care să reformeze grila de salarizare a personalului pentru atragerea de forță de muncă tânără și specializată. Profesionalizarea funcționarilor publici prin asigurarea de traininguri specializate și prin crearea funcției de manager public reprezintă un alt punct de interes în acest sens.

Mai mult decât atât, eficientizarea serviciului public necesită reducerea birocrăției prin simplificarea tuturor procedurilor prin care cetățenii și persoanele juridice interacționează cu instituțiile publice. Pentru aceasta este nevoie de clarificarea și simplificarea eliberării certificatelor și adeverințelor, crearea de birouri unice, introducerea unui sistem național de e-government, reglementarea unui sistem de sesizare și analiză a neregulilor și crearea de centre de informare pentru cetățeni. Un rol important pentru reducerea birocrăției îl constituie și informatizarea administrației publice prin dotarea cu echipamente informatice a tuturor instituțiilor publice, realizarea de pagini web pentru acestea și crearea de baze de date electronice interconectate, care să asigure eficiența funcționarului public în interacțiunea sa cu cetățeanul.

Pe lângă descentralizare și reforma funcției publice, o restructurare și eficientizare completă a administrației publice necesită și regândirea modului în care guvernele centrale, regionale și locale elaborează și implementează politicile publice. Acesta este un domeniu mult mai larg și mai de substanță în reforma administrației publice. Dacă primele două componente pot fi realizate prin elaborarea de legislație corespunzătoare și implementarea de mecanisme punctuale sau proceduri clare, asigurarea unei bune guvernări necesită o abordare mult mai largă, care are implicații asupra întregii societăți și implică toate nivelele de participare, de la simplul cetățean până la înaltul demnitar. Elaborarea de politici publice coerente și eficiente trebuie să fie rezultatul unor consultări transparente între instituțiile publice responsabile și reprezentanții

societății civile, și să aibă la bază responsabilizarea funcționarului public în ceea ce privește implementarea politicilor respective. În acest sens, funcționarul public – fie el la nivel central sau local – trebuie să beneficieze de o anumită autonomie pentru a putea lua decizii corespunzător unei strategii pe termen lung și în baza analizei necesităților și disponibilităților existente. În același timp însă, activitatea funcționarului public trebuie să fie transparentă și să fie supusă unei monitorizări constante, astfel încât ineficiența și incapacitatea să poată fi sancționate.

Pentru realizarea unei astfel de guvernări coerente este nevoie de trei ingrediente esențiale: transparență, participare civică și eliminarea ingerinței politicului asupra funcției publice.

Obstacole în realizarea reformei administrației publice

Toate măsurile necesare unei reforme coerente și de succes a administrației publice pot părea simple atunci când sunt așternute pe hârtie. Implementarea lor în practică poate întâmpina însă mari greutăți.

Unul din obstacolele majore în acest sens îl reprezintă moștenirea comunistă a unei societăți organizate pe alte coordonate decât cele caracteristice unei democrații funcționale consolidate. Sistemul clientelar specific fostelor regimuri comuniste face ca reforma administrației publice să fie un proces deosebit de greoi, datorită rezistenței la reformă a unor grupuri clientelare bine consolidate. Societatea românească și cea moldovenească sunt exemple grăitoare în acest sens. Lungul proces al tranziției suprapus unei foste societăți rurale trecută prin 50 de ani de comunism are ca rezultat o societate în care individul se bazează mai degrabă pe status decât pe lege și mai degrabă pe cunoștințe decât pe aplicarea nediscriminatorie a legii de către funcționarul public. Astfel, reforma administrației publice se lovește de două obstacole. Pe de o parte, cetățenii nu au conștiința legii și tind să apeleze la instituții informale pentru a-și rezolva problemele. Pe de altă parte, această practică a ajutat la consolidarea unor structuri clientelare în cadrul funcționarilor publici, o structură care este prin sine însăși rezistentă la orice reformă care i-ar putea periclita poziția relativă de putere din cadrul instituției respective. Cu alte cuvinte, un funcționar public responsabil cu gestionarea unor fonduri europene, spre exemplu, și care acordă discreționar aceste fonduri, este puțin probabil să fie dornic să implementeze o lege a transparenței prin care întreg modul de gestiune al fondurilor să fie făcut public pe website-ul instituției în care lucrează.

În acest fel se creează de fapt un cerc vicios, care afectează bunul mers al reformelor. Mai mult decât atât. Chiar și atunci când nu există grupuri antireformiste puternice, există riscul ca incapacitatea structurală a administrației publice să dăuneze reformei prin simplul fapt că un funcționar public care a lucrat timp de 30 de ani în fostul sistem de administrație publică nu are pregătirea necesară pentru a putea implementa reformele necesare (nu poate lucra pe un calculator, nu cunoaște limbi străine, nu înțelege termenul de „transparență” etc).

Un alt risc major în implementarea reformei administrației publice îl constituie, așa cum arată cazul României, crearea unei prăpăștii între ceea ce unii numesc „pays legal” și „pays real”, adică între legislația în vigoare și situația de facto din țară. Această situație se traduce prin sindromul adoptării unor legi care nu sunt niciodată puse în practică sau sunt implementate doar parțial. Unul din motivele căderii în această capcană este însăși condiționalitatea europeană și modul de monitorizare a progreselor înregistrate. Astfel, România a reușit de multe ori să bifeze puncte importante de pe lista de „to do” a Comisiei Europene prin adoptarea legislației necesare, fără însă a implementa această legislație. România are o lege a transparenței, o lege a aprobării tacite, un pachet anticorupție și legi care vizează reducerea birocrăției în administrația publică, dar cercetările pe teren arată că aceste mecanisme nu funcționează.

Concluzie

Reforma administrației publice este un proces amplu și de durată ținând cont de moștenirea comunistă a tuturor țărilor europene care au ales drumul democrației. Experiența României arată că această moștenire comunistă, la care se adaugă nivelul înalt de captură a administrației de stat de către oligarhia politică, cât și incapacitatea structurală a guvernării locale și centrale de a elabora și implementa reforme coerente, constituie obstacole majore în calea reformării cu succes și într-un timp scurt a administrației publice.

Republica Moldova poate învăța din experiența României în acest domeniu, ținând cont de faptul că există multe similitudini între cele două țări și având în vedere avantajul de limbă al celor două administrații.

În același timp însă, reformatorii din Republica Moldova nu trebuie să uite că nu există modele universale valabile și că orice model împrumutat trebuie să fie adaptat la specificitățile țării respective. Mai mult decât

atât, ei trebuie să aibă în vedere că Republica Moldova nu va beneficia cel mai probabil de statul României și fostelor țări candidate în raport cu Uniunea Europeană pe termen scurt. Cu alte cuvinte, nefiind încă o țară candidată la UE, Moldova nu va fi ținta unei monitorizări stricte din partea Uniunii Europene și nu va beneficia probabil de același nivel de asistență pentru implementarea reformelor necesare democratizării. În lipsa mecanismului de „sticks and carrots” a Uniunii Europene, Moldova va avea nevoie mai mult decât oricând de voință politică pentru implementarea reformelor, dar și de o societate civilă puternică, care să monitorizeze implementarea reformelor, să participe la guvernare și să propună modele de democratizare.

Bibliografie selectivă:

Local Government Reform: Sabotaged Tacitly from the Top, Communities Will Remain Weak, in: *Policy Warning Report 2/2004*, Societatea Academică din România.

Low state capacity hinders Romania's European accession, in: *Policy Warning Report 2/2003*, Societatea Academică din România.

Warning: Local Governments Reform, in: *Early Warning Report 4/2002*, Societatea Academică din România.

Cartea Albă. Situația Autonomiei Locale în Republica Moldova, Fundația „Viitorul”, Editura Cartier, Chișinău, 2000.

Popa, Victor/ Munteanu, Igor/ Iydebschi/ Cuhai, Ion: *Corupția Politică: Context și Semnificații*, Fundația „Viitorul”, Editura Cartier, Chișinău, 2000.

Viitorul Republicii Moldova azi:

TRIOLOGIA DRUMULUI SPRE O DEMOCRAȚIE CONSOLIDATĂ: REFORME, SECURITATE ȘI CONSTRUIREA BUNĂSTĂRII

*Iulian Chifu, Conferențiar SNSPA,
Director Early Warning*

Republica Moldova se află în fața unui nou început. După alegerile din acest an, la presiunea internațională și în baza opțiunii populației, s-au structurat două direcții majore de dezvoltare: cea de **consolidare a independenței** și ieșire de sub tutela și controlul omniprezent al Federației Ruse și o a doua, cea de **relansare a democratizării** Republicii Moldova.

Din păcate, la intersecția acestor mari direcții, s-au situat doar PPCD dintre concurenții electorali și PSL ca partid membru al unei alianțe electorale, în timp ce restul forțelor politice cu șanse parlamentare (inclusiv BMD, blocul ce conținea PSL) s-au situat doar pe câte una dintre axe. După alegeri, opoziția democratică și pro-occidentală a fost obligată **să aleagă din două valori** pe cea pe care a considerat-o prioritară.

Între **o democrație originală de tip rus** – democrație dirijată și economie de piață controlată prin pârgii statale – și **independența** cvasi-totală față de Moscova și o opțiune fermă și consolidată pentru Occident, aceste forțe au optat pentru a doua variantă, fără însă a abdica de la idealurile democratizării. Această opțiune a fost crucială pentru alegerea Președintelui statului și pentru stabilitatea politică în Republica Moldova post-electorală.

Pentru a nu abdica de la realizarea idealurilor democratice a fost necesară dublarea opțiunii de a susține un președinte declarat comunist (dar totuși apărător al independenței) de un program cu 10 măsuri fundamentale – acceptat de actualul președinte înaintea votului de investire – care să garanteze **relansarea democratică**. Acest fapt s-a făcut în special prin reșezarea principalelor instituții și consolidarea independenței acestora, lucru ce se vrea, în același timp, o garanție a drumului spre democrație și spre consolidarea ireversibilității acestui drum.

1. Programul în 10 puncte: democratizarea ireversibilă a Republicii Moldova

Principalele puncte vizate au fost următoarele:

- Consolidarea **independenței justiției față de politic** prin promovarea Legii Procuraturii și altor legi conexe.
- Consolidarea **libertății și independenței mass-mediei publice** printr-o nouă Lege a Audiovizualului, constituirea unui nou Consiliu al Audiovizualului, o nouă lege a societății publice de radio și televiziune, privatizarea ziarelor Guvernului și ieșirea celei de-a 5-a puteri în stat, mass-media, de sub controlul politic, eliminarea cenzurii de tip politic sau economic, cu referire principală la mass-media publică, atât centrală cât și locală.
- Consolidarea **instituțiilor de luptă împotriva corupției** și a independenței lor prin promovarea unei noi legi a Curții de Conturi, prin legile referitoare la organizarea judecătorească, Consiliul Suprem al Magistraturii, legi care să consolideze aceste instituții și să le asigure independența față de celelalte puteri, precum și **profesionalizarea** actului de urmărire penală, cercetare penală și actelor de justiție în instanțe.
- **Transparența actului guvernării și consolidarea autonomiei locale** reale, fapt ce asigură controlul public asupra actelor executivului și responsabilitatea autorităților locale față de propriile comunități, consolidarea acestor instituții vitale pentru democrație.
- **Reforma și restructurarea sistemului de apărare și securitate națională**, pe baza respectării drepturilor omului, a eliminării progresive a imixtiunilor vechilor membri ai unor structuri din perioada sovietică în activitatea serviciilor de informații, a unui control real al Parlamentului față de activitatea acestor servicii și consolidării instituțiilor din sistemul securității statului, cu perspectiva evaluării și soluționării problemei eliminării persoanelor vinovate de a fi făcut **poliție politică**.

Forțele democratice și pro-occidentale din Parlament au considerat astfel că acest decalog reprezintă **esența și fundamentul procesului de democratizare** în Republica Moldova și a **ireversibilității reformelor**.

Acest pas și alegerea pe care în special PPCD a fost nevoit să o facă, nu au fost ușoare și au suscitat numeroase semne de întrebare, nelămuriri și chiar consternare. Capacitatea de a explica alegerea este importantă

la nivelul propriului partid, al simpatizanților și alegătorilor, dar mai redusă la nivelul întregii populații. Mai mult, partidul condus de Iurie Roșca și-a asumat din start **un risc important** făcând acest pas, cu atât mai mult cu cât acesta nu avea garanții proprii privind îndeplinirea condițiilor de către Președintele în funcție și majoritatea parlamentară, ci doar garanții prin intermediul partenerilor politici din Europa și de peste ocean, autorii presiunilor și ai soluției politice identificate.

Este motivul pentru care a devenit extrem de important pentru opoziția democratică și pro-occidentală de la Chișinău ca acești **pași propuși în acordul semnat de președintele Vladimir Voronin** – pași ce se regăsesc în diferitele forme și în cadrul acordului Uniunea Europeană–Republica Moldova – să fie îndepliniți de către actuala putere, în special de către partidul de guvernământ, Partidul Comunist, și de președintele în funcție. Acest lucru nu este posibil în absența unor presiuni susținute, a încurajărilor și sprijinului simbolic și economic, acordat de toți partenerii europeni și de peste ocean și de toți cei interesați în consolidarea direcției în care se dezvoltă Republica Moldova.

2. Aproximarea de NATO: dilema securității pentru Republica Moldova

Dacă opțiunea pentru susținerea ca președinte a candidatului comunist Vladimir Voronin s-a dovedit un prim pas spre orientarea solidă și consistentă spre Occident, un alt punct extrem de important în consolidarea democrației, a ireversibilității direcției în care evoluează Republica Moldova, îl reprezintă **rezolvarea credibilă a problemei securității**.

Dilema securității a fost una constantă în Republica Moldova, iar perspectivele au fost dintre cele mai variate. De la presiunea – încă prezentă – a Moscovei spre a intra în spațiul Tratatului Comun de Securitate, cu efecte asupra limitării mișcărilor în domeniul apărării, securității și politicii externe, s-a ajuns la un sprijin important – 47% potrivit unui sondaj Gallup din noiembrie 2004 și peste 55% astăzi – pentru opțiunea de **integrare euro-atlantică**. PPCD a fost prima forță politică ce a promovat această variantă de soluționare a problemelor de securitate pe baza principiului apărării și securității colective cu statele-membre NATO.

După alegeri, s-au înregistrat schimbări importante în comportamentul autorităților, în sensul asumării unor noi angajamente în cadrul Parteneriatului pentru Pace, a unor eforturi pentru realizarea angajamentelor deja luate, fără ca dezbaterile privind **neutralitatea** să fie lansată, iar opțiunea **integrării în NATO** să fie asumată ca politică

oficială. Considerăm că este necesar un sprijin extrem de important pe această direcție, în consolidarea convingerilor autorităților Republicii Moldova că angajamentele de apropiere de Alianță sunt extrem de utile pentru rezolvarea problemei de securitate.

Neutralitatea a fost o opțiune (discutabilă de altfel) atunci când exista credința unei posibilități de soluționare în timp real a chestiunii nistrene și a existenței Republicii Moldova ca stat neutru – după model elvețian – în mijlocul unei oaze de securitate asigurată de cineva. Cum situarea geografică a acestui stat nu permite o asemenea variantă, iar implicațiile structurilor de securitate, de apărare, precum și controlul general al fostei metropole sunt, încă, extrem de prezente în structurile de securitate ale Republicii Moldova, este necesară o **garantare a securității pe alte baze**.

Opțiunile Ucrainei și Georgiei de apropiere de NATO, aflarea Republicii Moldova la frontiera alianței prin granița comună cu România, toate îndeamnă la o **opțiune fermă pentru aderarea la Alianță**, cu toate reformele pe care le presupune acest fapt. Nu credem că este posibilă o curățire a structurilor de securitate din Republica Moldova de rămășițele și tarele epocii sovietice și de cei ce încă lucrează mai mult pentru Moscova decât pentru securitatea națională, fără intrarea în procesul de reforme pe care îl presupune **admiterea în Planul de Acțiuni pentru calitatea de membru al NATO**.

Este necesară abordarea rezolvării practice, concrete a **problemelor de securitate ale Republicii Moldova** ce pot afecta Alianța și întreaga lume: de la trafic de arme de distrugere în masă și componente, la spălare de bani și alimentarea rețelelor teroriste cu fonduri, la trafic de arme, alcool și tutun, a contrabandei de tot felul, la traficul de persoane cu diverse destinații. Programele Parteneriatului pentru Pace pot viza aceste domenii pentru o cooperare avantajoasă, însă o reformă fundamentală ce ar transforma Republica Moldova dintr-un consumator de securitate într-un **producător net de securitate** nu se poate face decât prin provocarea unei schimbări de optică în privința aderării la NATO.

Reformele și sprijinul pe care-l poate obține Republica Moldova în acest domeniu este indispensabil consolidării drumului către Occident, a îmbrățișării asumate a valorilor europene și euro-atlantice. Este motivul pentru care Republica Moldova trebuie să-și afirme chiar în următoarele luni **opțiunea pentru aderarea la NATO** și intrarea într-o formă a Dialogului Individual în Vederea Aderării la NATO, cu perspectiva primirii în Planul de Acțiuni pentru calitatea de membru al Alianței. Reformele

substanțiale ce însoțesc o asemenea opțiune pot garanta securitatea reală a Republicii Moldova.

Lipsa unei asemenea deschideri a partenerilor occidentali în eforturi de explicare și atragere a actualei conduceri a Republicii Moldova în această direcție, riscă să afecteze consolidarea democratică și ireversibilitatea opțiunii pentru reforme și pentru aderare la Uniunea Europeană. În plus, există posibilitatea ca **reformele să fie mimate** sau să fie alterate de un joc dublu, subteran, de menținere a Chișinăului, pe **palierele de securitate**, în plasa Federației Ruse.

3. Securitatea economică: independența energetică și consolidarea bunăstării

Un alt punct important în procesul de consolidare a opțiunii pentru democrație și pentru valorile occidentale îl reprezintă domeniul economic. Aici câteva componente sunt substanțiale:

- mai întâi, este vorba despre consolidarea **securității economice** a Republicii Moldova. După cum este știut, **investițiile ruse** în sistemul economic și controlul surselor și sistemelor de distribuție energetică este aproape complet. Firmele occidentale implicate în distribuția de curent electric au investiții mai degrabă discrete și punctuale. Este nevoie de asistență pentru **atragera de investiții** în toate domeniile, dar în special în domeniul viitoarelor privatizări ale rețelelor energetice.
- În domeniul **securității energetice**, statul român a garantat aprovizionarea constantă cu energie electrică și evitarea șantajului energetic. Republica Moldova are, însă, nevoie de surse alternative de aprovizionare cu petrol și gaze, la fel ca toate statele regiunii. Cum și statele UE și NATO au aceeași problemă, **consolidarea podului energetic** din Azerbaidjan via Georgia până la Giurgiulești este absolut necesară. În cadrul GUAM variantele transportului de energie alternativă din Kazahstan, Turkmenistan și Azerbaidjan sunt avute în vedere. Este locul unor investiții majore, iar **programele TRACECA** ale transportului de resurse energetice – petrol și gaze – sunt de primă importanță pentru Republica Moldova.
- Nu în ultimul rând, investițiile occidentale în Republica Moldova sunt necesare pentru **reechilibrarea balanței de proprietate**, dar și pentru crearea de noi locuri de muncă și atingerea unor nivele acceptabile ale bunăstării. Dacă cetățenii Republicii Moldova simt această schimbare în bine, ei vor fi primii care să susțină aceste

reforme, oricât de costisitoare și dureroase ar fi ele. În plus, investitorii pot găsi aici o **mână de lucru calificată și ieftină**. În ceea ce privește **legile pentru atragerea investițiilor**, aceasta este o a doua parte a programului economic absolut necesar Republicii Moldova imediat după programul de democratizare ireversibilă a societății.

4. Soluționarea conflictului nistrean

Nu am putea încheia o prezentare a situației, a schimbărilor și a nevoilor Republicii Moldova fără a aduce în discuție **problema conflictului nistrean**. Știm cu toții câte probleme de securitate creează acest conflict Uniunii Europene, NATO, dar și țărilor GUAM.

Republica Moldova trebuie să manifeste o deschidere și inițiativă în cooperarea regională pentru rezolvarea problemei conflictului nistrean, în contextul tuturor conflictelor înghețate din spațiul GUAM, pe baza **regulilor europene și a principiului integrității statale**. Pentru acest deziderat este necesară cooperarea și implicarea NATO, UE, al SUA, Ucrainei și României în soluționarea conflictului nistrean și, în general, o revizuire a formatelor de negociere în toate conflictele înghețate.

Un principiu general asupra căruia ar trebui reflectat este cel potrivit căruia conflictele înghețate și pseudostatele nerecunoscute sunt **creații artificiale**, iar recunoașterea lor și negocierea cu autoprocamații lideri nu este în interesul soluționării conflictelor. Este necesar să plecăm mai mult de la **democratizarea administrației locale**, de la valorizarea comunităților locale, care pot sta la baza creării **societății civile** pentru a obține **exprimarea liberă și calificată a opțiunilor acestei populații**.

Demilitarizarea, decriminalizarea și democratizarea sunt principii fundamentale ce pot duce la soluționarea conflictelor înghețate. Susținem **proiectul 3D** propus de societatea civilă din Republica Moldova și credem că el este o bună bază de plecare în gândirea unei soluții reale pentru conflictul de pe Nistru.

GUAM și țările din regiune nu trebuie să lase propriile probleme pe seama exclusivă a NATO, UE, SUA. Aceste țări au anunțat deja dorința de a contribui la efortul general de soluționare a conflictelor din această regiune. Acest lucru se poate face chiar prin **constituirea unor unități armate comune**, a unor unități de poliție, peace-keeping și de monitori comune, antrenate de NATO, SUA și țările Uniunii Europene. Aceste forțe ar urma să devină **apte să preia misiuni în regiune** și oriunde este nevoie. De exemplu, ar fi apreciată o contribuție directă la **misiunile de monitorizare a frontierelor GUAM** – atât cele exterioare cât și cele

ale statelor-membre, în special în zona frontierelor separatiste. În acest domeniu, asistența țărilor occidentale este de primă necesitate.

Pentru conflictul din Transnistria, **retragerea trupelor și armamentului rus**, staționat ilegal în regiune, este obligatorie. Eficiența acțiunilor nu poate fi asigurată decât prin **monitorizarea frontierei comune** dintre Republica Moldova și Ucraina pe **sectorul nistrean** și prin consolidarea **controlului la traficul de mărfuri și persoane** pe acest sector. Controlul legalității transporturilor și a înregistrării legale a firmelor și cetățenilor rezidenți în regiunea transnistreană, recunoașterea exclusiv a ștampilelor vamale oficiale ale Chișinăului, a actelor personale și financiare aferente plătitorilor legali de taxe sunt imperios necesare.

Un asemenea proiect complex **nu poate fi realizat exclusiv de către Ucraina**, care s-ar expune astfel presiunilor generale politice ale Rusiei, ale minorității declarată ucrainene din regiunea separatistă și ale grupurilor de interese din Ucraina. **Reforma administrației locale din regiunea Odessa** este apanajul Kievului, ca și controlul eficient al contrabandei directe și al celei ce însoțește transporturile speciale destinate trupelor ruse din zona separatistă. Însă **monitorizarea și controlul vamal** trebuie să revină unor misiuni combinate ale GUAM și NATO, sub imperiul regulilor europene.

5. Implicarea activă și structurată a UE

Uniunea Europeană a manifestat un interes deosebit pentru situația actuală a Republicii Moldova și pentru **criminalitatea organizată transfrontalieră** alimentată de separatismul nistrean. Prezența la Chișinău a trimisului special al Coordonatorului Politicii Externe și de Securitate Comună, Javier Solana, este de primă importanță, cu atât mai mult cu cât mandatul său nu mai conține o referire directă la participarea sa în **impunerea unei soluții federale** în Republica Moldova – soluție neconformă cu dezideratul de soluționare durabilă și corectă a conflictului.

Comisia Europeană a anunțat și deschiderea la Chișinău a unei misiuni, a unei **Delegații a Uniunii Europene** și sperăm ca această promisiune să fie concretizată în cel mai scurt timp. Scopul acestor misiuni ar fi, în egală măsură, monitorizarea și coordonarea cu Guvernul Republicii Moldova a punctelor din **Planul de Acțiuni Republica Moldova–Uniunea Europeană**.

Ar fi extrem de important ca, în planul de monitorizare, să fie incluse și punctele-angajament care au dus la alegerea Președintelui Vladimir

Voronin, puncte ce **garantează stabilitatea și consolidarea instituțiilor democratice** din Republica Moldova și **ireversibilitatea reformelor democratice și a orientării pro-occidentale** a Chișinăului.

În mod cu totul special, pledăm pentru **implicarea activă și structurată** a Uniunii Europene în zona GUAM și în Republica Moldova cu precădere. Implicarea eficientă ar însemna crearea unei poliții comunitare, a unei poliții de frontieră și unei structuri a controlului vamal conform cu normele europene, iar o **misiune de poliție europeană** ar fi de real ajutor reformelor în acest domeniu, în supravegherea adecvată a traficului în și dinspre zona de control din Transnistria și instituirea unei forme de control vamal în adâncime, pentru combaterea traficului de tot felul și a contrabandei.

Republica Moldova este prima interesată în transpunerea în realitate a proiectului **controlului comun al frontierei moldo-ucrainene**, în special pe sectorul separatist, cu susținerea tehnică și logistică a Uniunii Europene. O **misiune comună de monitorizare a frontierei** ar fi de primă importanță pentru combaterea criminalității organizate, dar și a rețelilor criminale ce se întind și pe teritoriul Uniunii Europene.

Uniunea Europeană ar putea susține securitatea Republicii Moldova și a statelor-membre prin **controlul spălării banilor**. Există date certe potrivit cărora fonduri importante produse ilegal în Transnistria sunt spălate în țări ale Uniunii Europene, în timp ce unele fonduri ajung, prin intermediul unor conturi anonime din țări europene, la diverse rețele criminale sau chiar la organizații teroriste. Întărirea regulilor privind **probarea provenienței și a legitimității transferurilor internaționale** ar putea ajuta la securizarea frontierelor europene ale Uniunii Europene, la combaterea terorismului și a traficului de Arme de Distrugere în Masă și al componentelor lor, al armelor mici, al persoanelor cu diferite destinații, al drogurilor și combaterea contrabandei cu diverse mărfuri, inclusiv prin **utilizarea ca vector transporturile speciale către trupele ruse dislocate în Transnistria**.

Implicarea fermă, activă și structurată a Uniunii Europene în spațiul post-sovietic este de primă importanță pentru însăși Politica Externă și de Securitate Comună a Uniunii. Să nu uităm că suntem în fața unui **conflict înghețat, care nu are fundament etnic** și poate fi mai lesne rezolvat. Acest pas ar consolida credibilitatea PESC.

Soluționarea conflictului nistrean nu trebuie să fie o **pre-condiție pentru admiterea Republicii Moldova în diferitele stadii ale pregătirii pentru aderarea la Uniunea Europeană**, potrivit stadiului reformelor

implementate. Republica Moldova nu poate fi sancționată pentru **prezența ilegitimă a trupelor ruse pe teritoriul său** și nici pentru **prezența regimului separatist subvenționat de la Moscova**. Și Estonia a avut trupe ruse în diferitele stadii ale admiterii sale în UE, iar frontierele sale nu sunt încă recunoscute prin tratat ratificat de Duma de Stat rusă nici astăzi.

Tot aici și în celelalte Țări Baltice a fost exercitată o **politică negativă** de subliniere a unor **false revendicări de modificare a frontierei** sau de **maltratare a unei pretinse minorități a vorbitorilor de limbă rusă**. Aceste campanii nu au fost în măsură să modifice drumul Țărilor Baltice către Uniunea Europeană și schimbările democratice din aceste țări care sunt, astăzi, membre ale UE. Un tratament similar este de așteptat din partea Federației Ruse și în ceea ce privește Republica Moldova, iar reacțiile Uniunii Europene trebuie să fie similare.

Republica Moldova trebuie să susțină politicile europene și reformele necesare consolidării instituțiilor democratice și ireversibilității orientării spre valorile europene. Aici este nevoie de **sprijinul tuturor partenerilor occidentali**, iar Uniunea Europeană trebuie să-și **consolideze propriile opțiuni** în a susține aceste procese în spațiul post-sovietic. Implicarea Uniunii Europene trebuie să depășească formalismul și rezervele actuale, iar Bruxelles-ul ar trebui să opteze pentru o atitudine mai implicată, pentru a utiliza la maximum fereastra de oportunitate actuală în **consolidarea schimbărilor democratice de la frontiera sa** și pentru susținerea reformelor reale din țările noului val al democratizării în Europa.

După cum ați putut observa, Republica Moldova nu este în stare să-și rezolve singură problemele de securitate, condiție obligatorie pentru consolidarea opțiunilor democratice și orientarea către valorile europene și euro-atlantice. Doar **sprijinul, încurajările, presiunile** și, unde e nevoie, **amenințările** marilor democrații occidentale, a tuturor partenerilor din regiune, la adresa celor de care depinde o soluție concretă, pot face diferența.

București, 4 mai 2005

Iulian Chifu este Secretar Științific al Departamentului Relații Internaționale și Integrare Europeană al Școlii Naționale de Studii Politice și Administrative București și Director al Centrului de Prevenire a Conflictelor și Early Warning.

Ucraina – mon amour?

Dan Dungaciu, Cercetător principal
Universitatea din București, ISPRI

„Cel mai plauzibil scenariu pentru Ucraina este cel după care țara va rămâne unită, dar va rămâne fisurată („cleft”); va rămâne independentă, dar va coopera foarte bine cu Rusia.”

(Samuel Huntington, *The Clash of Civilizations*, 1996)

„În 2002, Ucraina a anunțat pentru prima dată intenția sa fermă de a se alătura NATO... Pasul logic următor este un proces de încurajare clară a Ucrainei pentru a se pregăti pentru acest obiectiv.”

(Zbigniew Brzezinski, *The Choice*, 2004)

„Revoluția Oranj a avut loc numai datorită unei puternice mișcări naționale în Ucraina.”

(Dominique Arel, 2005)

“Orice proiect de soluționare a chestiunii transnistrene trebuie să fie acceptabilă pentru societatea civilă din R. Moldova. Aceasta din urmă nu va accepta planul lui Poroshenko. În acest caz, toți democrații pro-europeni din Moldova trebuie să se opună unui plan care poartă formal numele lui Iuscenko, spre nemeritarea poziție jenantă în care a fost plasat acesta”.

(Vladimiri Socor, Jamestown Foundation, mai 2005)

Cele 100 de zile care au trecut de la înscăunarea lui Victor Iușcenko în funcția de președinte al țării vecine au fost marcate de apariții publice fără precedent ale liderului de la Kiev. În două ore live la posturile de televiziune ICTV, STB și Novy Kanal (controlate de cumnatul fostului președinte Leonid Kucima!), conferințe de presă sau ieșiri publice, Iușcenko a încercat să lămurească publicul despre intențiile sale și ale guvernului Ucrainei. În ciuda optimismului ostentativ afișat, nu o dată, lucrurile stau departe de ceea ce „revoluția portocalie” promisese acum 100 de zile. Contradicțiile mai vechi sau mai noi, care macină încă această țară tânără, sunt mai mult decât evidente.

Acest text va încerca să releve trei dintre ele și să sugereze, precaut, câteva concluzii.

„Țară fisurată (despicată)” – ruptura Est / Vest

Samuel Huntington a utilizat în analizele sale această sintagmă pentru a dezvolta consistența internă a Ucrainei. Lucrurile erau perceptibile

încă de la începutul anilor 90, dar au devenit evidente în timp. Alegerile recente din 2004 nu au făcut decât să confirme o realitate de fapt.

Iată două tabele care exprimă cel mai elocvent titulatura de „*cleft country*” furnizată de profesorul de la Harvard University.

Compoziția etno-lingvistică a electoratului lui Iușcenko și Ianukovici (procente)

Categoriile socio-demografice	Electoratul lui Iușcenko	Electoratul lui Ianukovici
Ucraineni	92,2	60,2
Ruși	5,3	33,0
Alții	2,5	6,8
TOTAL	100	100
Limba de comunicare		
Ucraineana	76,4	8,8
Rusa	23,6	91,2
TOTAL	100	100
Ucraineni care vorbesc ucraineana	73,4	7,9
Ucraineni care vorbesc rusa	19,1	51,8
Rușii care vorbesc rusa	3,2	32,8
Alții	4,4	7,4
TOTAL	100	100

Reacția populației din diferite regiuni ale Ucrainei la inițiativele lui Ianukovici (procentul celor care au răspuns „de acord” sau „total de acord” la următoarele inițiative).

Care este atitudinea la inițiativa lui Ianukovici de a...	Vestul Ucrainei	Centrul Ucrainei	Sudul Ucrainei	Estul Ucrainei
... respinge aderarea la NATO?	28,5	29,5	51,3	59,1
... conferă limbii ruse statut de a doua limbă de stat?	29	44,8	75,9	84,4
... permite dubla cetățenie?	35,8	45,4	69,3	71,5

Ce rezultă din acest tabel?

În primul rând, importanța factorului *regional* și *lingvistic* în alegerile recente din 2004 și în evoluțiile care vor urma. În al doilea rând, riscul *stabilizării* unei falii politice, care ar putea fi perpetuată la alegerile din 2006 – cu ce consecințe este greu de estimat astăzi. În al treilea rând,

ambiguitatea care trebuie asumată de câte ori vorbim despre Ucraina. În termenii prestației sau opțiunii politice, la ce „Ucraină” ne referim până la urmă? De aici, dificultatea de a vorbi global despre „orientarea către Occident a Ucrainei”.

În plus, există ca o sabie a lui Damocles riscul de „fisurare” a țării în cazul unei accelerări spre Occident nefructificată prin câștiguri evidente și imediate, mai cu seamă în partea estică a țării.

Contradicțiile elitelor ucrainene

Dincolo de această constantă a politicii țării vecină cu România și Moldova, mai intervine încă ceva: lipsa de consecvență a elitelor politice, care, prin atitudinile ambigue și derutante, au reprodus la nivelul discursului politic contradicțiile din teren.

Cazul fostului președinte Kucima este emblematic din acest punct de vedere. În 1994 ajunge la putere cu o platformă pro-rusească (învingând a fost atunci primul președinte post-sovietic al Ucrainei, L. Kravchuk). Opțiunea noului președinte nu durează însă mult. Ceea ce comentatorii internaționali numeau atunci „*Kuchma's road to Damascus*” se va concretiza într-o apropiere tot mai vizibilă de spațiul occidental. Între 1997-1999 semnează un „Tratat de prietenie, colaborare și parteneriat” cu Rusia, dar și un „parteneriat special” cu NATO. În 1999 câștigă alegerile cu o platformă mai degrabă pro-occidentală. Fraudarea și manipularea mediatică a procesului electoral – chiar dacă nu a alegerilor – au fost masive, dar guvernul american a întâmpinat rezultatele cu entuziasm: „o importantă susținere a poporului ucrainean pentru o direcție care continuă reformele politice și economice pro-occidentale” (cazul mai recent al R. Moldova vine aici în minte.) Occidentul tace și atunci când Kucima își consolidează primejdios puterea prin referendumul din 2000. Dar nu mai tace după scandalul înregistrărilor lui Melnychenko prin care devenea evidentă implicarea guvernului în asasinarea jurnalistului G. Gongadze sau când Ucraina exportă ilegal patru radare pentru Irakul lui Saddam Hussein. Occidentul îl izolează, iar Kucima balansează acum spre Rusia. Dar tot ambiguu. În mai 2002 anunță strategia de aderare la NATO a Ucrainei, dar fără succes. La summitul din noiembrie 2002, președintele Bush refuză să vorbească cu președintele Kucima. Totuși, acesta acceptă să trimită 1600 de militari ucraineni în Irak, iar în vara lui 2004, George Bush (tatăl) se întâlnește cu V. Pinchuk, cumnatul lui Kucima și unul dintre cei mai bogați oameni din Ucraina. Zarurile erau însă aruncate. Revoluția Oranj iese învingătoare.

Chiar dacă la altă scară, contradicțiile la nivelul elitelor puterii ucrainene nu au dispărut nici după Revoluția Oranj. Pe de-o parte, pașii înapoi făcuți în comparație cu platforma electorală sunt evidenți. Dacă atunci

se vorbea despre integrarea euro-atlantică în termeni neechivoci, astăzi președintele lușcenko vorbește despre „referendum” pre-aderare și care nu se va petrece prea curând. Discuțiile despre NATO vor fi lansate în 2008, se spune la Kiev, iar președintele vorbește despre „problema numărul unu astăzi este integrarea cu Rusia și cu UE”.

Asemenea „reevaluări” nu sunt însă nefirești, desigur. Altceva îngrijorează însă, respectiv *contradicțiile dintre elitele puterii în ceea ce privește obiective strategice majore ale Ucrainei*. Și nu sunt puține. Unul ar fi atitudinea față de privatizări – prezente și trecute –, aspect care trezește dispute greu de evitat. *Wall Street Journal* scria la 4 mai despre guvernul din Ucraina: „*Members of this government right now are going in very different directions*”. Cele două tabere – una ghidonată tacit de președinte, alta de premierul Iulia Timoșenko – au concepții diferite și proiecte uneori contradictorii. Lucrurile îngrijorează dezvoltate prin grila alegerilor parlamentare în 2006....

Temerile pe care România sau R. Moldova trebuie să le aibă în ceea ce privește vecinul comun trebuie însă să fie la *proiectul de politică externă* a acestuia. Întâlnirea GUAM din 22 aprilie de la Chișinău a relevat contradicțiile evidente la nivelul decidenților politici de la Kiev. Așa numitul „plan lușcenko” confecționat pentru întâlnirea de la Chișinău – și căruia i s-a opus cu eleganță fermitate *doar* președintele român Traian Băsescu – a dezvăluit fisura. Pus pe masă de secretarul Consiliului de Apărare și Securitate Națională a Ucrainei, Petro Poroshenko, și nu de Ministrul de Externe Borys Tarasyuk, cum ar fi părut firesc, textul nu era altceva decât un „nou plan Kozak pentru Republica Moldova”. Gestul a trezit îngrijorări la Chișinău, dar nu numai. Ar părea că, în ciuda declarațiilor de amicitie lansate de la Kiev, apetitul pentru Transnistria a unei părți a elitei politice ucrainene – încă influentă! – nu a dispărut. Ce va urma nu este clar, căci rezultatul luptei fratricide a elitei politice de la Kiev nu are deocamdată un final așteptat.

Disconcordanțe elită politică / populație

Chiar dacă am trata actuala elită politică a Ucrainei ca un tot orientat mai mult sau mai puțin ferm către Occident (recunoscând diferențieri la nivelul proiectelor sau strategiilor de aderare), tot ar mai rămâne o contradicție. Este vorba despre cea dintre atitudinea elitei politice și atitudinea populației față de „spațiul etnic și național” occidental. Altminteri spus, cum se raportează ucrainenii la populația / populațiile Occidentului atunci când se întâlnesc sau se vor întâlni cu ele la ei acasă.

Cea mai completă analiză pe această temă rămâne o cercetare realizată de Kiev International Institute for Sociology (KIIS) – Ucraina. Cercetarea se bazează pe 12 analize sociologice (*panel*) realizate între 1994 – 2005

pe o populație reprezentativă de peste 18 ani. Tema principală a cercetării diacronice a fost „indicele de toleranță (indicele xenofobiei)” a populației Ucrainei față de diferite grupuri etnice sau lingvistice. Au fost incluse în cercetare și grupurile „ucraineni care vorbesc ucraineana” și „ucraineni care vorbesc rusa”, pentru că, în conformitate cu cercetările respectivului institut, peste 90% din populația din Vestul Ucrainei vorbește ucraineana, în timp ce peste 80% dintre ucrainenii din Est – rusa.

S-a folosit scara Bogardus care calculează indicii de toleranță/ acceptabilitate în funcție de următoarea grilă: 1. membru al familiei; 2. prieten apropiat; 3. vecin; 4. coleg de muncă; 5. locuitor al Ucrainei; 6. vizitator al Ucrainei; 7. nu trebuie să fie admis în Ucraina. Deși indicele construit pe o astfel de scară nu poate fi folosit ca un indicator absolut pentru a arăta atitudinea ucrainenilor față de o colectivitate dată, *rezultatele comparative indică foarte bine dinamica atitudinală față de diverse grupări etnice / lingvistice.* (Ex: un indice de peste 5 indică faptul că membrul respectivului grup este acceptat doar ca vizitator al Ucrainei etc.)

Dinamica indicelui distanței sociale și a xenofobiei între 1994-2004 pe totalul populației Ucrainei

Grupul etnic	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Ucraineni ucrainofoni	1,7	1,72	2,03	2,27	1,84	1,77	2,07	2,01	2,06	1,95	2,20
Ucraineni Rusofoni	1,78	1,84	2,06	2,34	1,98	1,99	2,32	2,16	2,24	2,12	2,21
Ruși	1,95	2,06	2,45	2,55	2,29	2,24	2,5	2,14	2,4	2,44	2,48
Bieloruși	2,32	2,49	3,05	3,18	3,07	2,96	3,15	2,94	3,17	3,23	3,4
Evrei	3,63	3,74	3,89	3,97	4,01	3,88	4,1	3,95	4,13	4,34	4,29
Americani	3,68	3,76	4,04	4,03	4,24	4,17	4,35	4,09	4,64	4,79	5,02
Canadieni	3,69	3,73	4,13	4,06	4,31	4,25	4,46	4,27	4,37	4,58	4,92
Polonezi	3,85	3,84	4,16	4,23	4,45	4,45	4,45	4,05	4,66	4,37	4,50
Francezi	3,9	4,01	4,31	4,34	4,56	4,37	4,62	4,42	4,73	4,66	5,03
Germani	4,03	3,92	4,39	4,3	4,67	4,46	4,68	4,39	4,56	4,61	4,93
Români	4,27	4,4	4,38	4,51	4,72	4,51	5,2	4,77	4,94	4,91	4,98
Negri	4,92	5,04	4,96	4,94	5,22	5,17	5,42	5,22	5,43	5,54	5,47
Romi (țigani)	5,15	5,14	5,15	5,35	5,45	5,48	5,61	5,43	5,72	5,89	5,70
Indicele xenofobic	3,45	3,51	3,77	3,83	3,91	3,82	4,06	3,83	4,08	4,11	4,24
Intoleranță față de slavi	1,94	2,03	2,40	2,59	2,30	2,24	2,51	2,31	2,47	2,44	2,57
Intoleranță față de non-slavi	4,12	4,18	4,38	4,41	4,63	4,53	4,75	4,51	4,80	4,85	4,98

Indicele xenofobic pentru unele dintre grupurile etno-lingvistice sau teritoriale

Grupuri de populație	2003	2004	Diferențe
Toată populația	4,11	4,24	- 0,13
Ucraineni	4,20	4,29	- 0,09
Ruși	3,91	4,16	- 0,25
Ruși care vorbesc ucraineana	4,11	4,33	- 0,22
Ucraineni care vorbesc ucraineana	4,31	4,25	- 0,06
Vest	4,34	4,31	- 0,03
Centru	4,11	4,18	- 0,07
Sud	3,95	4,16	- 0,21
Est	4,13	4,32	- 0,19

Ce rezultă din aceste tabele?

În primul rând, *un indice de intoleranță extrem de ridicat față de populația românească la nivelul întregii Ucraine*, depășit doar de „romi” și „populația de culoare”. În 2004 este depășit de indicele de intoleranță față de francezi și americani, dar este o modificare conjuncturală, datorată alegerilor și contextului electoral din Ucraina.

Graficul intoleranței față de slavi atinge maximum în 1997, după care rămâne la același nivel. Graficul intoleranței față de non-slavi crește în continuare, iar în 2004 atinge maximum. Simultan, a existat o creștere economică în Ucraina, deci factorul economic nu a afectat procesul. Unul dintre elementele explicative este *propaganda din timpul campaniei electorale a lui Iușcenko*, după cum indică și ultimul tabel. Oricum, faptul că s-a putut ajunge la o respingere atât de puternică a occidentalilor – de neimaginat în România! – nu trece neobservat.

Nu este limpede unde se găsesc astăzi – la ce nivel – și cum vor evolua tendințele populației din Ucraina. Este însă clar că dacă tendințele vor continua în același fel, șansele Ucrainei de a se apropia de comunitatea euro-atlantic riscă să rămână doar la nivelul retoricii politice. În plus, chiar integritatea statului ucrainean poate fi pusă la îndoială.

Concluzii

Doar două concluzii vom trage la acest punct.

Văzută de la București, atitudinea Kievului trezește și speranțe, dar și perplexitate. Episodul Băstroe, de pildă, se derulează neperturbat, de parcă Revoluția Oranj cu tot cortegiul de declarații pro-occidentale s-a

petrecut undeva în... Asia. În plus, combustia anti-românească nu pare în nici un caz evanescentă. Atitudinea constant nefavorabilă față de români, pe care cercetarea citată o relevă – interesant că sondajul nu a utilizat sintagma „moldoveni”, doar „români”, probând încă o dată ce cred cu adevărat ucrainenii despre cei dintâi – nu are explicații conjuncturale și *poate deveni un element extrem de important în stabilirea unor relații normale între cele două țări*. Îți vine să întrebi, precum Iorga acum jumătate de veac, „de unde atâta ură?”...

Chișinăul nu poate nici el să stea relaxat. GUAM și toate ambiguitățile legate de așa numitul „plan Lușcenko”, despre care nu e clar cine îl cunoștea sau cine l-a acceptat înainte de summit, a relevat cu certitudine un singur lucru: *securitatea R. Moldova nu mai este garantată în nici un fel de actualul său statul (așa zisa neutralitate)*. Este singura lecție clară pe care summitul din 22 aprilie a predat-o Chișinăului, alături de faptul că singurul prieten consecvent și sincer al Republicii Moldova se dovedește a fi, prin prestația președintelui Băsescu, România. Concluzia pare una singură: *NATO devine pentru Chișinău nu o alternativă, ci singura formulă de securitate care poate garanta existența statului, iar România partenerul principal într-o asemenea traiectorie, pentru R. Moldova mai realistă decât integrarea europeană*.

Utilizarea sondajelor de opinie pentru prognozarea rezultatelor scrutinelor electorale

Ion Jigău, Director BCS AXA

Sondajele de opinie pot fi utilizate pentru a prognoza evoluția mai multor fenomene sociale, inclusiv și a rezultatelor diferitor scrutine electorale. În cele ce urmează vom încerca să facem o analiză a mai multor erori care se comit la utilizarea sondajelor de opinie în prognoza electorală. Deseori se compară statistica electorală cu datele obținute din sondaje. În sondaje se măsoară, se estimează statistic opțiunile, atitudinile electoratului, care pe parcurs pot suferi modificări, uneori destul de serioase, cu atât mai mult în timpul campaniilor electorale; iar statistica electorală măsoară (exit-pollurile numai estimează) statistic, comportament care nu se mai poate modifica postfactum. Vom utiliza datele Barometrelor de Opinie Publică (BOP), realizate la comanda Institutului de Politici Publice (IPP) și finanțate de Fundația SOROS Moldova, din februarie 2001, aprilie-mai 2003 și ianuarie 2005 în comparație cu statistica electorală a celor trei scrutine: două din ele fiind alegeri generale (2001 și 2005) și unul alegeri locale (2003), din care vom utiliza doar statistica electorală privind alegerile pentru funcțiile de consilieri raionali și municipali. Marjele de eroare sunt pentru BOP 2001 și 2003 aproximativ 3%, iar pentru BOP 2005 – 2,6%. De regulă în BOP se prezintă două estimări ale rezultatelor: *procentele calculate pe întreg eșantion și procentele calculate din numărul celor care au exprimat o opțiune*. Procentele calculate pe întreg eșantion pot servi ca prognoză pentru estimarea rezultatelor alegerilor, **dar în presupunerea că electoratul va ieși aproape în totalitate la alegeri (cu excepția celor care afirmă că nu votează în general)** și opțiunile de vot se vor repartiza absolut la fel ca în sondaj (indecișii se vor repartiza proporțional cu procentele pentru fiecare partid expres inclus în chestionar sau celor incluse generic sub formula „alte partide”). Procentele calculate din numărul celor care au o opțiune pot servi ca prognoză pentru estimarea rezultatelor alegerilor, **dar în presupunerea că toți cei care nu au la momentul interviurilor o opțiune – nu vor ieși la vot**. Evident, că aceste presupuneri sunt valabile numai pentru a face calcule, pentru a avea un punct de referință, de raportare. De regulă, rezultatele Barometrelor de Opinie Publică prezintă rezultatele cercetărilor în teren raportate la aproximativ 28 – 30 zile înainte de data alegerilor propriu-zise. Iar rezultatele alegerilor sunt puternic influențate de campania electorală, alți factori sociali, economici, factori externi și interni. Un lucru de fapt trebuie remarcat: aceste două estimări ne oferă

intervalul în care se găsește la momentul efectuării sondajului posibilul rezultat al alegerilor, dar una dintre ele este o estimare de sus (este plafonul, pe care un concurent electoral nu-l poate depăși – maxim), iar alta de jos (este minimul, pe care îl poate atinge concurentul electoral, dacă alegerile ar fi prima duminică de la momentul desfășurării interviului).

În tabelele 1-6 din Anexă sunt datele din Barometrele 2001 – 2005 calculate din baze diferite: întreg eșantion și din cei care au o opțiune la momentul interviului. De regulă, în sondajele cu teme electorale înainte de întrebarea: pentru care partid intenționează respondentul să voteze – este formulată o altă întrebare care stabilește dacă respondentul intenționează în general să meargă la vot sau nu. Acest lucru ne oferă posibilitatea selecției persoanelor care sigur iese la vot. Evident, în acest caz vom avea un număr mai mic de respondenți. De fapt, avem la dispoziție un subeșantion cu subiecți care declară că „sigur, voi ieși la vot”. Repetăm analiza efectuată mai sus și cu acest subeșantion și obținem astfel încă două estimări: una minimă și alta maximă. În analiza dată vom opera cu aceste patru estimări. Unele companii de sondaje utilizează încă o estimare: sunt selectați cei care sigur iese la vot și cei care probabil vor ieși la vot. În sondajele Institutului Republican Internațional (IRI) (realizate de Baltic Surveys) se utilizează două estimări: procente calculate din baza celor care sigur iese la vot (prima opțiune) și calculate din baza celor care include pe cei care probabil vor ieși la vot. De aceea rezultatele BOP, realizate de IPP, nu pot fi direct comparate cu cele realizate de IRI. Deoarece IRI nu face publică baza de date, pentru a le compara, trebuie utilizată baza de date IPP în care se pot selecta două subeșantioane corespunzătoare primei și a doua opțiuni de la sondajele IRI.

Utilizăm subeșantionul celor care „sigur iese la vot” pentru a micșora pe cât îi posibil numărul celor indeciși. Dar și în acest caz numărul indecișilor este încă mare: spre exemplu, pentru BOP 2001 (Vezi tabelul 1 din Anexă): 28%. Dacă am analiza campania din 2001, se poate stabili care din formațiunile concurente au realizat o creștere și care au fost în descreștere în timpul rămas de la momentul efectuării sondajului până la ziua alegerilor; care segmente ale electoratului au migrat și în care direcție. Acest lucru poate fi stabilit și din Barometrul corespunzător, dar se cere analiza și a altor întrebări din el. În tabelele 3, 4 din Anexă sunt prezentate cele două variante de estimare: de sus și de jos atât pentru întreg eșantionul cât și pentru subeșantionul „sigur, voi ieși la vot” pentru BOP aprilie 2003, varianta votului pentru consiliile raionale și municipale.

În tabelele 5 și 6 aceleași estimări pentru BOP ianuarie 2005. În aceste tabele sunt prezentate și datele scrutinelor corespunzătoare publicate de Comisia Electorală Centrală.

Vom calcula diferențele dintre rezultatele alegerilor și estimările făcute în presupunerile relevate mai sus. Am utilizat pentru calcule un număr mai mic de partide decât au fost în buletinele de vot și în chestionarele BOP, raționamentul fiind acela că ne-am axat pe analiza partidelor care au luat cel puțin cu o oarecare aproximație 3% în scrutine.

Tabelul 1

2001					
Partid	Rezultatele scrutinelor	Diferența rezultat – estimare întreg eșantion	Diferența rezultat – estimare subeșan- tion	Diferența rezultat – estimare una opțiune întreg eșantion	Diferența rezultat – estimare una opțiune subeșan- tion
PPCD	8,24	5,54	5,04	3,54	3,74
PCRM	50,07	18,87	10,97	-5,43	-6,83
PDA	5,02	2,72	1,92	1,02	0,52
BEAB	13,36	5,26	3,46	-1,04	-1,04
PRCM	5,79	1,79	1,29	-1,31	-0,61
PSDM	2,47	2,07	1,87	1,77	1,57
Număr de diferențe mai mici sau egale cu marja de eroare		3	3	4	4
2003					
PCRM	48,1	14,4	7,2	-13,7	-14,8
PPCD	8,87	4,17	3,07	0,17	-0,13
BEASLMN	19,98	16,28	15,18	13,18	12,58
BEPSP/PSL	4,43	0,83	0,13	-2,27	-2,17
PDA	7,68	4,48	3,68	1,78	1,48
Număr de diferențe mai mici sau egale cu marja de eroare		1	2	3	3
2005					
PCRM	45,98	-0,72	-6,12	-15,72	-15,52
PPCD	9,07	-0,13	-2,13	-3,03	-4,23
BMD	28,53	12,73	10,73	7,73	7,53
PSD	2,92	-0,48	0,02	-1,58	-0,48
BEPR	4,97	4,57	4,57	4,47	4,47
MSPR	2,83	2,73	2,73	2,63	2,73
Număr de diferențe mai mici sau egale cu marja de eroare		4	3	3	2
Suma numerelor de diferențe mai mici sau egale cu marja de eroare		8	8	10	9

Prima concluzie pe care putem să o facem analizând Tabelul 1 este că în cazurile studiate: trei Barometre de Opinie Publică și trei scrutine electorale, care le-au succedat, cele mai bune coincidențe în limitele marjelor de eroare le avem în cazul utilizării pentru estimarea rezultatelor alegerilor pe cele calculate dintr-o opțiune exprimată, atât în cazul întregului eșantion (10 cazuri), cât și în cazul selecției respondenților care sigur iese la vot (9 cazuri). Trebuie să remarcăm în cazul scrutinului 2005 o deplasare a coincidențelor spre estimările făcute pe întreg eșantion, efect care poate fi explicat prin mersul campaniei electorale.

O altă concluzie ar fi cea că estimările din BOP pentru concurenții electorali apăruti în preajma alegerilor, puțin cunoscuți alegătorilor, de regulă au diferențe dintre rezultate și estimări ce depășesc marja de eroare: cazurile ASLMN din 2003 și BMD în 2005, excepție fiind BEAB din scrutinul din 2001, dar care era condus de D. Braghiș – prim-ministru în exercițiu. Rezultatele ASLMN și BMD din 2003 și 2005 pot fi explicate prin asocierea mai multor partide și dispariția fenomenului de dispersie a voturilor, precum și utilizarea resurselor administrative pentru 2001 și 2003 (la consiliile raionale și municipale concureau în mare parte administrația aleasă încă în 1999), iar în 2005 în parte datorită primarilor BMD. În timpul campaniei electorale 2005 (remarcă: BOP, de regulă, se efectuează cu 28-30 de zile înainte de scrutin și, în concluzie, nu face decât să fixeze situația din începutul campaniei propriu-zise) BMD, BEPR și MSPR au crescut, iar PCRM a scăzut în intențiile de vot.

În Tabelul 2 sunt prezentate pozițiile ocupate de concurenții electorali în scrutine și, respectiv, în BOP. Au fost luați în considerare primii cinci concurenți electorali din scrutin. Cea mai bună coincidență este în cazul scrutinului din 2005 – 3 coincidențe din 5 (și cel mai contestat BOP). Iar necoincidența în BOP 2005 cu rezultatele scrutinului în cazul BE „Patria-Rodina” se explică foarte simplu prin amestecul Rusiei în mersul campaniei electorale din 2005, care a fost aplicat în ultimele două săptămâni. Scrutinul din 2003 fiind unul pentru administrația locală are și el, în comparație cu BOP efectuat cu 28 – 30 zile mai înainte, explicații prin faptul că partidele noastre politice au diferențe majore în principiile de construcții de partid, unele din ele punând accent în activitatea lor mai mult pe activitatea parlamentară (cazul PPCD – partid clasic de cadre), iar altele sunt partide de masă – cazul PCRM, reprezentate puternic în teritoriu. BE „Alianța social – liberală „Moldova Noastră”, fiind un bloc electoral, a fost format nemijlocit în timpul campaniei și nu era încă cunoscut în timpul efectuării BOP, în același timp blocul electoral dat s-a sprijinit masiv pe structurile administrației locale alese în 1999 și a schimbat poziția sa în timpul campaniei electorale. Același lucru: sprijinul pe structurile administrației locale alese în 1999 poate fi spus și despre partidul Democrat. Scrutinul și BOP 2001 marchează o răsturnare de situație politică și necesită o

analiză mai profundă a campaniei și situației partidelor. Cel mai important argument poate fi adus cel al votului protestatar: contra partidelor aflate la putere, excepție fiind numai BE „Alianța Braghiș”, în fruntea listei aflându-se primul ministru în exercițiu. Trecerea PPCD pe locul trei în scrutin în opinia noastră se explică atât prin mersul campaniei, care a fost făcută de PPCD bine, cât și prin migrarea spre PPCD a voturilor partidelor care nu au trecut baremul electoral de 6%, exemplu – PFD.

Una din concluziile pe care putem să o facem ar fi că față de partidele care și-au găsit locul pe eșichierul politic atitudinile de vot sunt stabile și prognozele în privința lor au o mai mare probabilitate de a fi corecte. Cele mai instabile atitudini de vot sunt pentru partidele de centru, care în Republica Moldova până în prezent încă nu și-au ocupat locul său. O altă concluzie este și cea de influență mare a factorului extern pentru rezultatele scrutinelor electorale – scrutinul 2005.

Tabelul 2

2001		
Partid	Locul în scrutin	Locul în BOP
PPCD	3	4
PCRM	1	1
PDA	5	5
BEAB	2	2
PRCM	4	3
Număr de coincidențe		2
2003		
PCRM	1	1
PPCD	3	2
BEASLMN	2	3
BEPSD/PSL	5	4
PDA	4	5
Număr de coincidențe		1
2005		
PCRM	1	1
PPCD	3	3
BMD	2	2
PSDM	5	4
BEPR	4	5
Număr de coincidențe		3
Număr total de coincidențe		6

Anexă**Tabelul 1. Indiferent dacă veți vota sau nu, cărui partid i-ați încredințat votul dumneavoastră?**

Concurenți electorali	Întreg eșantion		Cei care au exprimat o opțiune	
	Nu- măr	Pro- cent	Nu- măr	Pro- cent
Partidul Popular Creștin Democrat	34	2,7	34	4,7
Blocul Electoral Credință și Dreptate	7	,5	7	1,0
Partidul Comuniștilor din Republica Moldova	401	31,2	401	55,5
Partidul Național Liberal	17	1,3	17	2,4
Mișcarea social Politică pentru Ordine și Dreptate	12	,9	12	1,7
Partidul Renașterii și Concilierii din Moldova	51	4,0	51	7,1
Partidul Democrat din Moldova	29	2,3	29	4,0
Partidul Țărănesc Creștin Democrat din Moldova	5	,4	5	0,7
Alianța Juriștilor și Economisților	8	,7	8	1,1
Blocul Electoral Edinstvo	5	,4	5	0,7
Mișcarea Social Politică Republicană	1	,1	1	0,1
Partidul Național Țărănesc Creștin Democrat din Moldova	2	,2	2	0,3
Blocul Electoral Plai Natal	5	,4	5	0,7
Partidul Forțelor Democratice	10	,8	10	1,4
Partidul Democrat Agrar din Moldova	7	,5	7	1,0
Blocul Electoral Alianța Braghiș	104	8,1	104	14,4
Partidul Social Democrat din Moldova	5	,4	5	0,7
Alt partid	7	,5	7	1,0
Un candidat independent	13	1,0	13	1,8
Nici un partid sau candidat independent	104	8,1	-	-
Ns/Nr	455	35,5	-	-
Total	1283	100,0	723	100

Tabelul 2. Selecția celor care sigur iese la vot: Indiferent dacă veți vota sau nu, cărui partid i-ați încredințat votul dumneavoastră?

Concurenți electorali	Întreg subeșanșion		Cei care au exprimat o opțiune		Rezultatele scrutinului 2001
	Nu-măr	Pro-cent	Nu-măr	Pro-cent	
Partidul Popular Creștin Democrat	26	3,2	26	4,5	8,24
Blocul Electoral Credință și Dreptate	4	,4	4	0,7	
Partidul Comuniștilor din Republica Moldova	327	39,1	327	56,9	50,07
Partidul Național Liberal	12	1,4	12	2,1	2,81
Mișcarea social Politică pentru Ordine și Dreptate	6	,7	6	1,0	
Partidul Renașterii și Concilierii din Moldova	37	4,5	37	6,4	5,79
Partidul Democrat din Moldova	26	3,1	26	4,5	5,02
Partidul Țărănesc Creștin Democrat din Moldova	2	,2	2	0,3	
Alianța Juriștilor și Economisților	7	,8	7	1,2	
Blocul Electoral Edinstvo	4	,5	4	0,7	
Mișcarea Social Politică Republicană	1	,1	1	0,2	
Partidul Național Țărănesc Creștin Democrat din Moldova	2	,3	2	0,3	
Blocul Electoral Plai Natal	3	,3	3	0,5	
Partidul Forțelor Democratice	8	,9	8	1,4	
Partidul Democrat Agrar din Moldova	5	,6	5	0,9	
Blocul Electoral Alianța Braghiș	83	9,9	83	14,4	13,36
Partidul Social Democrat din Moldova	5	,6	5	0,9	2,47
Alt partid	4	,5	4	0,7	
Un candidat independent	13	1,6	13	2,3	
Nici un partid sau candidat independent	28	3,4	-	-	
Ns/Nr	234	28,0	-	-	
Total	836	100,0	575	100	

Tabelul 3. La 25 mai 2003 se vor desfășura alegerile locale. Dvs. cu candidații cărei formațiuni politice veți vota, pentru funcția de consilier? (BOP 2003)

Concurenți electorali	Întreg eșantion		Cei care au exprimat o opțiune	
	Nu- măr	Pro- cent	Nu- măr	Pro- cent
Partidul Comuniștilor din Republica Moldova	389	33,7	389	61,8
Partidul Popular Creștin Democrat	55	4,7	55	8,7
BE Alianța Social-Liberală (Moldova Noastră)	43	3,7	43	6,8
BE PSD / PSL	42	3,6	42	6,7
Partidul Democrat din Moldova	37	3,2	37	5,9
Alte partide	5	0,5	5	0,8
Un candidat independent	58	5,1	58	9,2
Nici un partid sau candidat independent	78	6,8		
Ns/Nr	445	38,6		
Total	1153	100	629	100

Tabelul 4. La 25 mai 2003 se vor desfășura alegerile locale. Dvs. cu candidații cărei formațiuni politice veți vota, pentru funcția de consilier? (BOP 2003)

Concurenți electorali	Întreg subșan- tion		Cei care au exprimat o opțiune		Rezultatele scrutinului 2003 (consiliile raionale și munici- pale)
	Nu- măr	Pro- cent	Nu- măr	Pro- cent	Procent
Partidul Comuniștilor din Republica Moldova	316	40,9	316	62,9	48,1
Partidul Popular Creștin Democrat	45	5,8	45	9,0	8,87
BE Alianța Social-Liberală (Moldova Noastră)	37	4,8	37	7,4	19,98
BE PSD / PSL	33	4,3	33	6,6	4,43
Partidul Democrat din Moldova	31	4,0	31	6,2	7,68
Alte partide	5	0,7	5	1,0	5,5
Un candidat independent	35	4,5	35	7,0	5,43
Nici un partid sau candidat independent	2	,3		-	-
Ns/Nr	269	34,3		-	-
Total	773	100	502	100	100

Tabelul 5. Pe data de 6 martie vor avea loc alegerile pentru Parlamentul Republicii Moldova. Cu ce partid (alianță de partide sau candidat independent) intenționați să votați? (BOP 2005)

Concurenți electorali	Întreg eșantion		Cei care au exprimat o opțiune	
	Nu-măr	Pro-cent	Nu-măr	Pro-cent
Partidul Comuniștilor din Republica Moldova	746	46,7	746	61,7
Partidul Popular Creștin Democrat	147	9,2	147	12,1
Blocul Electoral Moldova Democrată	252	15,8	252	20,8
Partidul Social-Democrat din Moldova	54	3,4	54	4,5
Blocul Electoral "Patria Родина"	6	0,4	6	0,5
Mișcarea social-politică republicană "Ravnopravie"	2	0,1	2	0,2
Uniunea Centristă din Moldova	3	0,2	3	0,2
Uniunea Muncii Patria Родина				
Partidul Țărănesc Creștin Democrat din Moldova				
Partidul Dreptății Social-Economice din Moldova				
Nu voi vota	66	4,1		
Un candidat independent				
Nu știu	322	20,1		
Total	1598		1210	100

Tabelul 6.

Concurenți electorali	Întreg subeșan- tion		Cei care au exprimat o opțiune		Rezul- tatele scru- tinului 2005
	Nu- măr	Pro- cent	Nu- măr	Pro- cent	
Partidul Comuniștilor din Republica Moldova	524	52,1	524	61,5	45,98
Partidul Popular Creștin Democrat (PPCD)	113	11,2	113	13,3	9,07
Blocul Electoral Moldova Democrată (BMD)	179	17,8	179	21,0	28,53
Partidul Social-Democrat din Moldova (PSDM)	29	2,9	29	3,4	2,92
Blocul Electoral "Patria Родина" (BEPR)	4	,4	4	0,5	4,97
Mișcarea social-politică republicană "Ravnopravie"	1	,1	1	0,1	2,83
Uniunea Centristă din Moldova (UCM)	2	,2	2	0,2	0,75
Uniunea Muncii Patria Родина (UMPR)					0,92
Partidul Țărănesc Creștin Democrat din Moldova (PȚCDM)					1,37
Partidul Dreptății Social-Economice din Moldova					1,66
Nu voi vota	2	,2			
Un candidat independent					
Nu știu	151	15,0			
Total	1005	100	852	100	

Lista abrevierilor utilizate

AJE	Alianta Juristilor si Economistilor
BEAB	Blocul Electoral Alianta Braghis
BEASLMN	Blocul Electoral Alianța Social-Liberala (Moldova Noastră)
BECD	Blocul Electoral Credinta si Dreptate
BEE	Blocul Electoral Edinstvo
BEPN	Blocul Electoral Plai Natal
BEPR	Blocul Electoral "Patria Родина"
BEPSD/PSL	Blocul Electoral Partidul Social Democrat din Moldova/ Partidul Social Liberal
BMD	Blocul Electoral Moldova Democrată
MsPpOD	Miscarea social Politica pentru Ordine si Dreptate
MSPR	Miscarea Social Politica Republicana
MSPR	Mișcarea social-politică republicană "Ravnopravie"
PCRM	Partidul Comunistilor din Republica Moldova
PDA	Partidul Democrat Agrar din Moldova
PDM	Partidul Democrat din Moldova
PDSEM	Partidul Dreptății Social-Economice din Moldova
PFD	Partidul Fortelor Democratice
PNL	Partidul National Liberal
PNȚCDM	Partidul National Taranesc Crestin Democrat din Moldova
PPCD	Partidul Popular Crestin Democrat
PRCM	Partidul Renasterii si Concilierii din Moldova
PSDM	Partidul Social-Democrat din Moldova
PȚCDM	Partidul Taranesc Crestin Democrat din Moldova
UCM	Uniunea Centristă din Moldova
UMPR	Uniunea Muncii Patria Родина

Agenda

Miercuri-joi, 11-12 mai, 2005,

Iacob Hâncu, 10/1, Sediul IDIS Viitorul

<i>Miercuri, 11 mai, 2005</i>	
Sosirea și cazarea participanților	Hotelul Jazz, Chișinău Adresa: Chișinău, Str. Vlaicu Pârcălab, 72
17.00-19.00	Agenda de lucru a CCE Trecerea în revistă a acțiunilor CCE în 2004. Propuneri de acțiuni și proiecte comune în perioada 2005-2006. Întâlnire cu reprezentanți ai presei și ai unor ONG-uri relevante pentru proiect
<i>Joi, 12 mai, 2005</i>	
9.00-9.20	Deschiderea oficială a lucrărilor Conferinței
<i>Prima sesiune de lucru</i>	
9.20-11.00	Evoluții interne în contextul post-electoral din Moldova, România, Ucraina Moderator: Liliana Popescu , Director FPECDA
	Gheorghe Cojocaru , Director Fundația pentru Cultură Politică, Editor LUMEA
	Oazu Nantoi , Coordonator de proiecte IPP
10.20-11.00	Clarificări și întrebări adresate paneliștilor: dezbateri pe marginea comunicărilor
11.00-11.20	<i>Pauză de cafea</i>
<i>A doua sesiune de lucru</i>	
11.20-13.00	Evoluții regionale în contextul strategiilor de securitate în arealul Mării Negre Moderator: Iulian Chifu , Conferențiar SNSPA
	Radu Gorincioi , Lector Superior Universitatea de stat din Moldova

	Dan Dungaciu , Cercetător principal Universitatea din București, ISPRI
	Iulian Frunțașu , Conferențiar ISPRI – Moldova
12.30-13.00	Clarificări și întrebări adresate paneliștilor: dezbateri pe marginea comunicărilor
13.00-14.00	<i>Prînz organizat pentru participanții la Conferință</i>
<i>A treia sesiune de lucru</i>	
14.00-16.00	Buna guvernare și dezvoltare economică: un pachet prioritar de reforme în Republica Moldova și România Moderator: Igor Munteanu , Director Executiv IDIS Viitorul
	Veaceslav Ioniță , Conferențiar ASE, Coordonator de proiecte IDIS
	Sorana Pârvulescu , Coordonator de proiecte SAR
15.00-15.40	Clarificări și întrebări adresate paneliștilor: dezbateri pe marginea comunicărilor
15.40-16.00	<i>Pauză de cafea</i>
<i>Sesiunea de finalizare</i>	
16.00-17.00	Propuneri de acțiuni și proiecte comune în 2005 -2006: agenda de lucru a CCE Facilitatori: Liliana Popescu , Director FPECDA, Igor Munteanu , IDIS Viitorul
Sfârșitul Conferinței	<i>Cină organizată</i>
Vineri, 13 mai, 2005	
Plecarea participanților	

Lista participanților

<i>Paneliști și participanți invitați</i>		
1.	Liliana Popescu	Director FPECDA
2.	Gheorghe Cojocaru	Director Fundația pentru Cultură Politică, Editor LUMEA
3.	Oazu Nantoi	Coordonator de proiecte IPP
4.	Igor Munteanu	Director IDIS
5.	Radu Gorincioi	Director executiv Centrul CAPTES
6.	Dan Dungaciu	Cercetător principal Universitatea din București, ISPRI
7.	Iulian Frunțașu	Conferențiar ISPRI – Moldova
8.	Veaceslav Ioniță	Conferențiar ASE, Expert IDIS
9.	Sorana Pârvulescu	Coordonator de proiecte SAR
10.	Iurie Gotișan	Expert ADEPT
11.	Iurie Pântea	Expert IPP
12.	Marian Zulean	Conferențiar SNSPA
13.	Iulian Chifu	Conferențiar SNSPA, Director Early Warning
14.	Nicolae Toderaș	Doctorand FPECDA
15.	Ion Osoianu	Director Casa Europei
16.	Traian Hristea	Director Direcția Europa Lărgită și Republica Moldova
17.	Valeriu Prohnițchi	Analist Economic, Comentator al postului Europa Liberă
18.	Mihai Godea	Director Centrul Contact
19.	Sergiu Burcă	Director Asociația Euro-Atlantică din R.Moldova
20.	Stela Mocanu	Consilier IRI – Moldova
21.	Angela Sârbu	Director Centrul Independent de Jurnalism din Moldova
22.	Paul Struțescu	Director LADOM
23.	Valeriu Gheorghiu	Coordonator de programe IPP

24.	Despina Pascal	Consultant freelance, Axa International Consulting, București
25.	Adela Burcă	Studentă, Universitatea București
26.	Irina Burlacu	Studentă, Federația Studenților din Moldova
27.	Ion Jigău	Director CBS AXA
28.	Vitalie Ciobanu	Scriitor, Jurnalist
<i>Jurnaliști invitați</i>		
1.	Vasile Botnaru	Director Europa Liberă
2.	Lucia Culev	Prezentatoare Antena C
3.	Arcadie Gherasim	Postul Municipal EURO-TV
4.	Victor Nichituș	Prezentator Radio Nova
5.	Alina Radu	Ziarul de Gardă
6.	Val Butnaru	Director Jurnal de Chișinău

© IDIS «Viitorul», 2005

str. Iacob Hâncu, nr. 10/14,
MD-2005, CHIȘINĂU,
REPUBLICA MOLDOVA
tel. 21-36-32

Lector: **Ludmila Batâr**
Tehnoredactare
computerizată:
TISH S.R.L.

® **TISH**, 2005
C.P. nr. 16, MD-2012, CHIȘINĂU,
REPUBLICA MOLDOVA
tel. 0-691-03-793